Міністерство освіти і науки України

Західноукраїнський національний університет

Юридичний факультет

Кафедра міжнародного права та міграційної політики

ТУЛЬБА Надія Іванівна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

спеціальність: 293- Міжнародне право
освітньо-професійна програма – Міжнародне право

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка
групи МПм-21
Тульба Н. І.
_____
підпис

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент
Дракохруст Т. В.
_____
підпис

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«___» _____ 20___р.
Завідувач кафедри
_____
підпис

Тернопіль – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП……3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ……5

1.1. Генезис розвитку міграційної політики ЄС……...5

1.2. Поняття та особливості міграційної політики ЄС……..13

1.3. Нормативно-правове забезпечення міграційної політики ЄС……..19

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ……25

2.1. Суб'єкти формування міграційної політики ЄС, їх повноваження та компетенція……25

2.2. Особливості регулювання міграційних процесів в ЄС……...38

2.3. Захист кордонів та запобігання нелегальній міграції……48

РОЗДІЛ 3. РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ……...52

3.1. Тенденції розвитку спільної міграційно-правової політики ЄС та України…52

3.2. Впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство України, що стосуються її міграційної політики……57

ВИСНОВКИ……..61

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……64

Вступ

Актуальність теми. На фоні усієї світової міграції найбільш посилений потік мігрантів можна замітити саме на Європейський континент. Вона впливає на суспільне життя і відіграє важливу роль у розвитку соціально-економічних відносин, що, у свою чергу, впливає і на політичний розвиток. Міжнародна міграція охоплює багато країн і регіонів, робить останні взаємозалежними від міграційних потоків, тому зміни у міграційній політиці однієї країни здатні впливати на ситуацію з міграцією також у інших країнах. У певній мірі міграційна політика впливає на кількісні і якісні параметри міграційних потоків, їх напрямок і співвідношення легальної і нелегальної міграції. Багатофакторний вплив міграції на соціально-економічне становище країни вимагає постійного удосконалення системи регулювання міжнародної міграції задля отримання соціально-економічних переваг від участі держави у міграційних процесах. Правове регулювання міграції громадян ЄС має складну приналежність в структурі права ЄС. Свобода пересування осіб розглядається як елемент загального ринку, простору свободи, безпеки та правосуддя, слідство єдиного європейського громадянства. Вона включає регулювання таких питань, як перебування (проживання) громадян ЄС на території Союзу, переміщення працівників, включаючи застереження про нових членів, і возз'єднання сім'ї.

Мета і завдання. Метою даної роботи є аналіз правового регулювання міграції в Європейському Союзі, опрацювання можливих заходів по захистку кордонів та запобіганню нелегальної міграції, а також регулювання міграційних процесів між Україною та Європейським Союзом.

Для досягнення зазначеної мети поставлені наступні завдання:

- дослідити генезис розвитку міграційної політики ЄС
- визначити поняття та особливості міграційної політики ЄС
- розглянути нормативно-правове забезпечення міграційної політики
- дослідження захисту кордонів, протидія нелегальній міграції
- дослідити регулювання міграційних процесів та особливості їх регулювання

- визначити взаємодію України та Європейського союзу у сфері міграційних процесів, розвиток спільної міграційної політики ЄС та України
- розглянути зміни в Українському законодавстві щодо міграційної політики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в сфері правового регулювання міграційної політики Європейського Союзу.

Предметом дослідження є норми внутрішнього законодавства України, міжнародного законодавства і чинних міжнародних договорів, які регулюють питання правового регулювання міграційної політики Європейського Союзу.

Теоретична і методологічна основа дослідження. Теоретичною основою роботи стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених в сфері міжнародної міграції, державного регулювання та євроінтеграції. Правове поле дослідження склали чинні вітчизняні та міжнародні правові акти в сфері міграції, державного регулювання та євроінтеграції. Інформаційною базою роботи є офіційні статистичні дані, ресурси мережі Інтернет. При проведенні дослідження використано системно-структурний підхід, методи спостереження і узагальнення, метод логічного аналізу, метод графічного аналізу, метод порівняння, метод абстрагування, метод аналогій.

Ступінь дослідження теми. Важливі теоретичні та практичні аспекти регулювання міграції кваліфікованих кадрів покладені в основу досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема вчених О. В. Кислициної [1], І. І. Кукурудзи [2], О. А. Малиновської [3], О. А. Мельниченка [4], О. В. Нагорнової [5], О. Р. П'ятковської [6] та ін. Першими науковцями, які у своїх працях почали згадувати питання нелегальної міграції, були, наприклад, Блюнчлі Й., Мартенс Ф. Ф., Коркунов М. М., Ліст Ф., Казанський П. Є. Проте, попри беззаперечні досягнення дослідників, недостатньо вивченими залишаються концептуальні засади і критеріальні підходи до прогнозування обсягів міграції кваліфікованих трудових мігрантів. Подальшого опрацювання вимагають методичні підходи до оцінювання масштабів потенційної міграції кваліфікованих кадрів, які б відображали стан міграційних настроїв населення та дозволили спрогнозувати

обсяги та напрями міграційних потоків для ефективного регулювання міграційних процесів.

Наукова новизна одержаних результатів визначається як у самій постановці теми дослідження, так і сучасним підходом до проблеми з використанням нових ідей та тенденцій у сфері правового регулювання міграційної політики Європейського Союзу.

У роботі виноситься пропозиція проаналізувати з'ясувати відповідність законодавства України до міжнародного законодавства, що регулює питання правового регулювання міграційної політики Європейського Союзу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в роботі наукові положення, висновки, рекомендації і пропозиції можуть бути використані в подальших дослідженнях проблем міжнародного міграційного права. Результати дослідження можуть бути застосовані в навчальному процесі, при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників, при викладанні навчальних курсів та лекцій, розробці навчальних спецкурсів, проведенні практичних занять; у подальших наукових дослідженнях.

За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему «Особливості правового регулювання міграційних процесів в ЄС» у збірнику тез доповідей II міжнародної наукової студентської конференції «Тенденції реформування правової системи України і країн світу», яка проводилась 30 жовтня 2020 р. в м. Тернопіль.

Структура роботи зумовлена метою та характером завдань дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, поділених на сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи складається з 72 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Генезис розвитку міграційної політики ЄС

Всесвітня історія тісно пов’язана з міграцією населення. Завдяки міграції утворилися держави і регіони, різні території і сформувалося економічне, культурне, політичне життя суспільства, цивілізації. Під міграцією населення розуміють переміщення населення по території (механічний рух) під впливом безлічі факторів. З одного боку, міграція - це складова частина суспільних відносин, а з іншого - індикатор стану економічного розвитку країни. Міграція на кожному етапі свого розвитку має якісні зміни, особливості, напрямки і тенденції, і тому вона складна, багатогранна і неоднозначна [7, с. 48].

Міграцією називають процес переміщення людей через кордон відносно тих чи інших територій, в яких вони оселяться на тривалий час або назавжди. Даний процес є складним суспільним явищем, що впливає на різні соціально-економічні аспекти життя людства.

Головними причинами міграції є:

- економічні чинники пошук кращих умов життя, вигідне працевлаштування та освоєння;

- політичні – пов’язані з дискримінацією певних груп населення, з війнами, зміною державних кордонів, утиском релігійних груп, зміною правління, яке не відповідає демократичним і соціальним правам людини;

- стихійні – викликані стихійними лихами та природними катастрофами.

У післявоєнний період більш великі міграційні потоки були зв'язані, із установленням нових державних кордонів, виникненням світової системи соціалізму і крахом колоніальної системи. Так, наприклад, по Потсдамській угоді трьох держав – СРСР, США і Великобританії східна границя Німеччини пройшла по лінії Одер-Нейсе, і німецьке населення, що проживає раніше на схід цієї лінії, а також у країнах Центральної і Південно-Східної Європи, було в переважній

більшості переселено на території тодішніх НДР і ФРН. У Східній Азії в Японію було переселено близько 6 млн. чоловік, головним чином з Китаю і Кореї.

Утворення самостійних держав у ряді випадків супроводжувалося переселенськими рухами величезного масштабу. З колишніх колоній, що стали суверенними державами, як правило, емігрувало раніше проживали там біле населення. Утворення Ізраїлю і його воєнні дії проти сусідніх держав привели до виселення близько 3 млн. чоловік, палестинських арабів. Політичні зміни у В'єтнаму, Кубі, Ефіопії, Афганістану військові агресії і громадянські війни в ряді з цих держав викликали значні переміщення населення.

У системі міграційних процесів провідну роль відіграє міграція робочої сили, яка реалізується у формі трудової міграції. Саме тому трудова міграція має важливий вплив на соціально-економічний розвиток будь-якого суспільства, оскільки дає чітке розуміння, як країни використовують свій трудовий потенціал.

Поняття трудового мігранта можна знайти у тлумаченнях міжнародних організацій з дослідження та регулювання міграційних процесів. Міжнародна організація з міграції визначає трудову міграцію в аспекті виїзду в іншу країну на постійне місце проживання з метою найму на роботу. Термін «міграція» фахівці Міжнародної організації з міграції застосовують як до окремих осіб, так і до членів сімей, що переїжджають до країни або регіону з метою покращення їх матеріальних або соціальних умов проживання та поліпшення перспектив для себе та членів сім’ї.

Рекомендація Організації Об’єднаних Націй зі статистики міжнародної міграції визначає мігранта як особу, яка проживала в іноземній країні протягом більш ніж одного року, не залежно від причин, з власної волі або примусово. При такому визначенні, ті, хто приїжджає на більш короткі періоди, себто туристи або бізнесмени, вважатися мігрантами не будуть. Проте, загальний термін включає певні види короткострокових мігрантів, таких як сезонні сільськогосподарські робітники [8, с. 14–15].

У Європейській конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів визначення трудового мігранта трактується з боку правової можливості його

зайнятості у певному регіоні та означає громадянина однієї країни, якому інша країна дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи [9, с. 1].

За визначенням інституту демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України під трудовою міграцією слід розуміти переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни постійного місця проживання [10, с. 8].

Найбільш складне для трудового мігранта є переміщення на постійній основі. В такому випадку особі найбільш складно адаптуватися до нових умов проживання й роботи, порівняно з мігрантами, що здійснюють сезонну або ж маятникову міграцію. Тимчасові переміщення також можуть бути вагомим навантаженням на організм людини, що змушена проводити певний відсоток свого часу в дорозі, 19 проте перевагою даного виду міграції є відсутність необхідності змінювати умови проживання, житло, соціальні зв'язки.

Дедалі помітнішою формою міжнародних міграцій стає переміщення працівників у рамках транснаціональних корпорацій (опосередкована міграція), де територіальна мобільність застосовується як одна зі складових менеджменту персоналу. Розширення діяльності ТНК приводить до посилення переміщень керівного складу та спеціалістів компаній, міграція яких зазвичай відбувається без будь-яких перешкод з боку урядів країн, куди вони прибувають, оскільки від цих осіб очікується вагомий внесок в економічний розвиток [11,с.367]. Колективна міграція також часто відбувається в рамках транснаціональних корпорацій при зміні розташування виробництва компанії, за якого підприємству задля уникнення витрат на навчання персоналу в новій країні базування доцільніше оплатити переміщення власних кваліфікованих працівників.

Серед різновидів міграції дослідники також виділяють освітню міграцію. На думку І. Романенка освітня міграція є переважно тимчасовим переселенням з метою отримання освіти та підвищення кваліфікації за межами адміністративно-територіальної одиниці постійного проживання [12, с. 113–117]. Н. Павліха та Н.

Степанюк надають визначення освітній міграції як соціально-економічного та демографічного процесу, що є частотою змін перебування, що здійснюється 16 науковцями, професорсько-викладацьким складом, студентами та іншими особами всередині країни та за її межами з метою тимчасової або постійної зміни місця роботи, підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, проведення наукових досліджень, післядипломної освіти, стажування тощо [13, с. 220].

Передумовою освітньої міграції визначається освітня мобільність, яка заснована на прагненні індивіда отримати певну освіту, яка може бути класифікована з точки зору бажаного рівня кваліфікації, професійного напряму, шляхів отримання освіти та бажаного результату. Інтенсифікації освітньої міграції сприяють різноманітні інструменти, що створюються на регіональному рівні для інтеграції у сфері освіти (наприклад, Болонський процес у Європі) і покликані створити єдиний простір, на якому діятимуть спільні підходи до організації навчання, визнаватимуться документи про освіту. Специфічною особливістю освітньої міграції є її найменш шкідливий характер, на відміну від інших видів міграції.

Бажаність освітньої міграції обумовлена доходами не тільки для освітньої галузі чи окремого ВНЗ, але й для економіки країни, що надає освітні послуги, загалом. Крім того, споживачі освітніх послуг є потенційною робочою силою відповідної кваліфікації [14, с. 219]. Освітніх мігрантів, тобто іноземних студентів, можна вважати найбажанішою категорією мігрантів, оскільки вони представлені, як правило, найбільш обдарованими та мотивованими молодими людьми, готовими сприймати нові знання і технології. До того ж, ця категорія іноземців отримує освіту та кваліфікацію в країні перебування, що спрощує їх подальше пристосування до місцевого ринку праці, гарантує адаптацію до мовного та культурного середовища [15, с. 234].

У випадку повернення молоді після здобуття освіти в країну походження держава може отримати новий інтелектуальний продукт, знання та технології, що їх несуть з собою освітні мігранти. Проте значна частина цієї групи мігрантів

схильна залишатися на постійне проживання за кордоном, що перетворює освітню міграцію на трудову.

З точки зору походження мігрантів дослідники розділяють країни світу на три великі групи. До першої належать так звані країни-донори, що виступають джерелом виникнення міграційних потоків (легальних та нелегальних мігрантів, трудових мігрантів, біженців, шукачів притулку тощо). До другої належать країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку та матеріального добробуту. Насамперед, це країни Європейського Союзу, США, Австралія, Японія, Канада тощо, які в наукових джерелах прийнято називати реципієнтами, тобто країни, що переважно приймають мігрантів різних категорій, не спричиняючись до виникнення таких осіб на своїй території. Треті – це країни, що одночасно можуть кваліфікуватися і як реципієнти для менш заможних держав і, як постачальники трудових мігрантів для розвинутих країн [16, с. 143].

Наразі поділ на країни донори і країни-реципієнти здебільшого умовний, оскільки як високорозвинені країни є джерелом трудових мігрантів, так і в низько розвинені країни мігрують фахівці та менеджмент транснаціональних корпорацій, що відкривають на території третіх країн свої виробництва.

Широко розповсюдженою є класифікація факторів міграції залежно від можливостей держави регулювати їх вплив на міграційні процеси. Так виділяють керовані (фактори-регулятори) і некеровані (фактори-умови). Виділяють і третю групу безпосередньо не керованих, але побічно регульованих факторів. Фактори поточного, оперативного державного регулювання, переважно мають соціальноекономічну природу. До них відносять відмінності в заробітній платі, встановлення або відміну певних пільг, розподіл капітальних вкладень, кадрову і національну політику. До факторів, не керованих державою, відносять фактори, що постійно діють: природні умови (метеорологічні, геологічні, фітогеографічні та зоогеографічні), транспортно-географічне положення територій. До побічно регульованих відносять так звані «тимчасові» фактори, які можуть бути змінені поступово. Це рівень освоєння території, тобто створення виробничої і соціальної інфраструктури; статево-віковий та етнічний склад населення.

Слід зазначити, що фактори міграції населення діють не ізольовано, а в сукупності, лише, міняючи свою значущість у різних місцях і в різний час, хоча їх сукупність у всіх випадках може розрізнятися. Виняток становлять лише примусові міграції, де домінуючим, частіше єдиним, виступає правовий фактор [17, с. 3-5].

Країни призначення значною мірою виграють від трудової міграції, оскільки мігранти часто закривають критичні прогалини на ринку праці, створюють робочі місця, виступаючи підприємцями, сплачують податки та внески на соціальне забезпечення. Позитивний ефект від міграції кваліфікованих кадрів проявляється також у формі обміну знаннями, припливу капіталу, формуванні міжнародних професійних співтовариств, що сприяє перетворенню проблеми відтоку кваліфікованого персоналу у явище тиражування знань [18, с. 2].

Країни вибуття отримають позитивний ефект від міжнародної трудової міграції у вигляді зменшення безробіття, притоку іноземної валюти як наслідку грошових переказів мігрантів, податків з діяльності фірм-посередників, які пропонують послуги з працевлаштування за кордоном.

Країни ЄС мають право відновлювати прикордонний контроль на період до шести місяців згідно з Розділом II Шенгенського кодексу. Наразі цим правом скористалися 8 країн-членів. Відновлення контролю не дозволяє зупинити потік мігрантів, але полегшує управління цим потоком та обліком мігрантів. Облік тих, хто прибуває, наразі є першочерговою проблемою, яка потребує вирішення. У відсутності належного обліку звинувачують Грецію, і це може стати причиною виключення країни з дії Шенгенської угоди. Після перевірки Греції на предмет дотримання зобов'язань щодо охорони кордону, було зафіксовано численні порушення. Зокрема, брак належної реєстрації й обліку мігрантів та непроведення дактилоскопії (зняття відбитків пальців).

В лютому Європейська комісія розглянула результати перевірки і надала грецькому уряду три місяці на усунення порушень – тобто строки закінчаться приблизно у травні. Лобістом швидкого вирішення проблеми належного

контролю над південним кордоном ЄС є Німеччина, її мета – перестрахувати себе. Справа в тому, що 12 травня закінчується максимальний термін, на який Німеччина може тимчасово відновлювати контроль на кордонах. Незадовільне виконання зобов'язань з боку Греції легітимізує продовження контролю на внутрішніх кордонах ЄС. Швидше за все, доля Шенгенської угоди на найближчі два роки (максимально можливий термін відновлення контролю) вирішиться саме в травні. Анулювання Шенгенської угоди очікувати не варто, – це занадто складно і невигідно. Наприклад, економічні втрати Франції після виходу із Шенгенської угоди оцінюють в 10 мільярдів євро. Проте дуже ймовірним є відновлення контролю на окремих ділянках кордону протягом двох років.

Нерівномірний розподіл мігрантів у Європейському союзі і надмірне навантаження на Італію та Грецію дозволило застосувати ч. 3 ст. 78 Лісабонського договору (Treaty of Lisbon). Ця стаття передбачає, що у випадку, якщо один чи більше членів ЄС зіштовхнулися з надзвичайною ситуацією, пов'язаною з напливом громадян третіх країн, Європейська рада за пропозицією Європейської комісії може прийняти запобіжні заходи. ЄС розробив принцип квотного розподілу мігрантів (хоча саме слово «квоти» після його використання в European Agenda on Migration зникло — очевидно, щоб не дратувати виборців) виходячи з таких показників:

- кількість населення країни-члена (40%),
- сукупний розмір ВВП (40%),
- кількість звернень за отриманням статусу біженця протягом 2010-2014 року (10%),
- показник безробіття (10%).

Комісія поставила амбітну мету зробити участь у програмі переміщення обов'язковою для всіх країн-членів, крім Великобританії та Ірландії, які мають право відмовитися від розподілу мігрантів, відповідно до застережень до європейських договорів. Данія згідно з застереженнями до Лісабонського договору взагалі не братиме участь в розподілі. На першому етапі планується розподілити 40 тис. осіб (24 тис. з Італії і 16 тис. із Греції).

Щоб попередити переїзд з бідніших країн ЄС до заможніших, Європейська комісія пропонує здійснювати розселення тільки за умови, що особа (біженець) погодилася з забороною змінювати країну проживання протягом п’яти років, а також позбавити біженців можливості легалізації в інших країнах ЄС та доступу до соціальних прав.

Передбачається, що прийом мігрантів супроводжуватиметься певною сумою коштів. Наразі мова йде про 6 000 євро з Фонду надання притулку, міграції та інтеграції (Asylum, Migration and Integration Fund, AMIF), який наповнюватимуть Європейська комісія (500 млн євро) та держави-члени. Найбільший внесок з яких повинна зробити Німеччина – 534 млн євро. Ця ініціатива мала б спонукати країни-члени бути більш поступливими, але з самого початку наштовхнулася на опір окремих країн. На сьогодні програма переміщення загальмувала, навіть при тому, що Німеччина готова взяти на себе додаткові зобов’язання зі збільшення своєї квоти.

Для тринадцяти країн-членів квотний принцип розподілу біженців означає значне збільшення кількості мігрантів. Тому багато з них наразі відкидають такий механізм, намагаючись додати до чотирьох показників, запропонованих Європейською Радою, свої суб’єктивні. Показовим є приклад Польщі, яка наполягає взяти гуманітарне навантаження на Польщу, що виникло у зв’язку з подіями на сході України. Досить вороже до проекту поставилися Угорщина та Великобританія, які відмовилася приймати мігрантів. Із закликами до додаткових консультацій виступили Франція, Польща, країни Балтії, Чехія та Словаччина.

1.2. Поняття та особливості міграційної політики ЄС

У сучасному світі міжнародна міграція є одним з ключових явищ, що характеризують глобалізацію, неминучим наслідком переходу суспільства на постіндустріальний ступінь розвитку, а також джерелом як проблем, так і можливостей для всього людства. Розвиток глобалізації та демократизації суспільного життя сприяв виникненню значно ширших можливостей для переміщення людей між країнами, істотно активізувавши міграційні процеси, що

являють собою хід або протікання будь-якого міграційного явища, послідовну видозміна його етапів, періодів і станів.

Міграційна політика в загальному розумінні є системою спеціальних національних законів, а також міграційних угод з регулювання міграційних потоків, обмеження припливу або відтоку біженців і нелегалів і стимулювання припливу економічно ефективного людського капіталу, у першу чергу, наукових кадрів і висококваліфікованих фахівців різних галузей. Науковці визначають, що стратегічний курс міграційної політики будь-якої держави формується під впливом чотирьох основних груп факторів:

Перша група являє собою внутрішні потреби держави, що охоплюють демографічну, соціально-економічну, національну сфери, які прямо пов'язані з питаннями територіальної цілісності й політичної безпеки держави.

Друга група пов'язана з конкретними установками правлячої еліти на подальший розвиток країни, які одержують своє практичне втілення у формуванні політико-правового режиму відносно міграції населення.

Третя група факторів відображає міжнародну обстановку в цілому й політичну, соціально-економічну та військову ситуацію в прикордонних регіонах суміжних держав зокрема.

До четвертої групи факторів відносяться катаклізми природного й техногенного характеру, що викликають потоки змушених мігрантів, але ця група зазвичай слабко впливає на стратегію міжнародного курсу країни через тимчасовість цих явищ [19, с. 55].

Європейський Союз є одним з основних центрів тяжіння робочої сили, саме тому повинен мати потужну міграційна політику, яка здатна вирішити політичні, економічні, правові та безпекові проблеми. Історично так склалось, що основою міграційної політики в ЄС є саме свобода переміщення, що є одним з основних принципів європейської інтеграції. Правові засади даного процесу прописані в договорі про Європейський Союз (ст.3), що передбачає створення «простору свободи, безпеки і справедливості без внутрішніх кордонів, у якому забезпечується свобода пересування людей поряд з відповідними заходами по

контролю за зовнішніми кордонами, надання притулку, імміграцією, а також по запобіганню й боротьбі зі злочинністю» [20].

До такого рішення країни-члени прийшли в зв’язку з підвищенням попиту на робочу силу в 60 роках, а оскільки всі країни члени мали власну імміграційну політику то це ставало бар’єром для її обміну та для переміщення населення. Тому в 1976 році було затверджено програму дій щодо мігрантів, які є громадянами країн ЄС та рекомендації стосовно їх прав, що стимулювало мобільність населення. Вже в 1985 році Європейська комісія почала виступати за створення європейської імміграційної політики.

Та створено програму, що складається з п'яти елементів:

- загальна Європейська система притулку;
- легальна міграція та боротьба з нелегальною зайнятістю;
- інтеграція громадян третіх країн;
- зовнішній вимір притулку та міграційної політики;
- управління міграційними потоками [21].

Крім розробки спільного законодавства було підкреслено важливість поглиблення солідарності країн ЄС у вирішенні міграційних питань.

Не можна не визнати, що приєднання до ЄС бідніших країн, тобто Болгарії та Румунії, рівень добробуту населення яких значно нижчий середньоєвропейського рівня, призвів до активізації переміщень Європою некваліфікованих осіб, які не мають перспектив працевлаштування і, отже, потребують соціальної допомоги, що лягає додатковим тягарем на систему соціального захисту країн перебування, створює й інші проблеми, пов’язані з інтеграцією мігрантів, їх сприйняття місцевим населенням. Особливо гостро ця проблема стоїть по відношенню до ромів. Важливою складовою імміграційного потоку до європейських країн є навчальна міграція.

Що до Словаччини то нею було внесено поправку до Закону про надання дозволів на роботу, з метою уточнення зобов'язань роботодавців як Європейського Союзу та третіх держав. Нове законодавство зобов'язує роботодавця повідомляти у Національний центр праці про наявні вакансії перед

запуском запиту для видачі дозволу на роботу, тимчасовий вид на проживання. Він також визначає, яка робота є нелегальною і уточнює коли недотримані умови працевлаштування [22].

Закон про перебування іноземних громадян був змінений в Чехії. В законі було продовжено термін дії довгострокових віз на термін до одного року і збільшено ліміт часу для подачі заявку на довгостроковий дозвіл на проживання, крім того було уточнено хто має право отримувати візи та створено список безпечних країн походження. Міністерство внутрішніх справ Чехії створило також спеціалізований сайт з питань міграції та портал для іммігрантів, для поліпшення зв'язків з громадськістю з питань міграції та інтеграції суміжних питань.

В зв’язку з цим країни ЄС намагаються усунути основні причини кризи, а також значно збільшують допомогу для людей, які потребують гуманітарної допомоги всередині і за межами ЄС. Приймаються заходи по переселенню осіб, які шукають притулок в Європі, розселяють людей з сусідніх країн, які претендують на притулок. Але при цьому ЄС підвищує безпеку на кордонах, у боротьбі з незаконним ввозом мігрантів і пропонує безпечні способи для людей, щоб легально потрапити в ЄС.

Однією з найактуальніших проблем Європейського Союзу стала “Європейська криза біженців” 2015-2016 років, яка стала піковою точкою збільшення потоків біженців у ЄС. Міграційна криза стала ударом по фундаментальних здобутках ЄС, передовсім існуванню зони вільного пересування через дії окремих країн-членів ЄС, які почали відновлювати контроль на внутрішніх кордонах. В 2015 році країни Центрально-Східної Європи рішуче заперечували проти планів переселення шукачів притулку в Євросоюз (ЄС) - пропозицію, підтриману Німеччиною та іншими країнами Західної Європи (що гостро відчувають брак в робочій силі). У вересні 2015 року "Вишеградська група" випустила спільну заяву про те, що "будь-яка пропозиція, яка призведе до запровадження обов'язкової та постійної квоти на заходи щодо солідарності, була б неприйнятною". Після терактів в березні 2016 року в Брюсселі прем'єр міністр

Польщі оголосив, що Польща не прийме ніяких біженців за цим планом, до того ж проти цього плану виступила також і Румунія та інші нові країни члени ЄС. Дані події стали основними факторами, що лежать в основі змін політики та жорсткої реакції на біженців в Польщі та інших країнах Східної Європи, яка включає нові країни-члени [23].

Слід зазначити, що основа проблеми – це не тільки міграційна політика Європи, але й політика «країн-експортерів» нелегальних мігрантів. Війна в Сирії, конфлікти в інших країнах Сходу провокують додатковий наплив біженців на європейську територію. У зв'язку із цим існуюча проблема вимагає її врегулювання не лише на території Європи, але на території держав, де панують воєнні сутички. Через це країнам Євросоюзу необхідно створити коаліцію для врегулювання ситуації в Сирії з подальшою репатріацією біженців на їхні батьківщини. Події «Арабської весни», війна в Сирії 2017 р. викликали додаткові потоки біженців в Європу.

Найбільше шукачів притулку прибули з Сирії – 50,5 тис. Як і раніше, численним є приплив біженців з Афганістану – 26,3 тис. Разом з тим, значну кількість клопотань про притулок було подано на території ЄС громадянами Західних Балкан: Сербії – 26,4 тис., Косова – 20,2 тис. Оскільки переважна більшість цих клопотань необґрунтовані, частка відмов за ними становила понад 98%. Водночас, 90% рішень щодо сирійців були позитивними (62% отримали статус біженця, 27% – додаткові форми захисту, 1% – дозвіл залишитися з гуманітарних міркувань). Найбільша кількість клопотань про притулок було подано в Німеччині (майже 30%), Франції (15%) та Швеції (12,5%). Причому у Швеції норма визнання становила 53,4%, у Німеччині – 26,4%, а у Франції – 17% [24].

На даний час у сфері міграційної політики європейських держав існують наступні проблеми:

1) безпрецедентне зростання масштабів імміграції, зокрема нелегальної. Це пов'язано з тим, що довший час керівництво європейських держав закривало очі на притік нелегальної робочої сили, внаслідок чого нелегальна імміграція в

останні десятиліття стала невід'ємною рисою розвитку багатьох країн, незважаючи на прийняття законів, що забороняють незаконне перебування і зайнятість іноземців. Загалом, нелегальна міграція серйозно охоплює сферу як національної, так і особистої безпеки жителів країн Європейського Союзу;

2) перетворення європейських країн, які колись були постачальниками мігрантів в інші країни Європи, в безпосередні осередки іммігрантів сьогодні, що стало наслідком зміни міграційних потоків та розширення кола держав-постачальників робочої сили на європейській арені. Зокрема, Італія, Іспанія, Португалія і Греція, які раніше були основними джерелами іммігрантів в Європі, сьогодні є так званими новими європейськими країнами імміграції;

3) поява ізольованих іммігрантських етнічних общин та виникнення мультикультурного суспільства, що є потенційною підставою для існування прихованих конфліктів, які з часом можуть перерости у міжкультурне протистояння;

4) зростання організованої злочинності, і вагому роль тут відіграють саме ті спільноти, які поселилися у європейських державах внаслідок міграційних процесів. Так, за короткий строк у країнах Європейського Союзу виникла добре організована кримінальна мережа, що відрізняється такими рисами, як добре відкладена система отримання інформації, проникнення в служби прикордонного контролю низки країн, наявність найсучасніших транспортних засобів, розгортання цілої індустрії з виготовлення фальшивих документів тощо;

5) існування в ЄС проблеми «замкненого кола», яка полягає, з одного боку, у протистоянні імміграційним потокам, а з іншого – у дотриманні принципів, декларованих міжнародним правом: захист прав мігрантів, боротьба з убогістю тощо. Відповідно до європейського законодавства ключовим питанням є посилення захисту прав людини, що і утруднює дії урядів з вигнання мігрантів або позбавлення їх права на мешкання разом з сім'єю. Як відомо, в плані захисту прав людини західноєвропейські країни особливо відрізняються, що їх робить привабливими для іммігрантів. Проте саме це породжує основну проблему, яка

існує сьогодні у Європі, – нечуваний наплив мігрантів зі Сходу, які у пошуку кращого життя заполонили території багатьох європейських держав [25].

Таким чином, міграційна політика Євросоюзу вимагає тотального перегляду та впровадження в життя нових підходів до вирішення проблем нелегальної міграції та ісламізації європейського населення. Розглянуті напрями варто об'єднати в єдину зовнішню політику Європейського Союзу і, перш за все, в політику безпеки Європи. Боротьба з нелегальною імміграцією має бути найважливішим стратегічним пріоритетом в зовнішній політиці країн ЄС у зв'язку з його майбутнім розширенням. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку має бути аналіз міграційних тенденцій біженців, оцінка міжнародного співробітництва у сфері трудової міграції та вивчення міграційних тенденцій нелегалів на території європейських держав.

Отже, дослідивши розвиток міграційної політики Європейського Союзу можна зробити висновок, що основними її напрямками є: зменшення кількості нелегальних мігрантів, управління кордонами, загальна політика щодо притулку та легальної міграції, включаючи інтеграцію та розвиток в країнах походження. За допомогою історичної інституціоналістичної структури було виявлено критичні риси, які змусили ЄС змінити свій підхід і розробляти нові інструменти.

1.3. Нормативно-правове забезпечення міграційної політики ЄС

Задля регулювання і управління міграційними процесами було укладено ряд договорів та декларацій. Одним із перших таких догорів, в якому йдеться про право на свободу пересування і вибору місця проживання, є Загальна Декларація прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році [26], беззаперечно є одним із основоположних особистих прав людини і громадянина. Ніхто не має права заперечувати або перешкоджати особам обирати державу, з якою вони пов'язують своє майбутнє, але приїзд до іноземної країни зобов'язує дотримуватись її законодавства та поважати цінності громадян, які були сформовані в суспільстві. Загалом, ці та інші документи, прийняті міжнародними організаціями, містять концептуальні засади міжнародної міграційної політики,

основні напрями та механізми її реалізації, якими послуговуються і країни Європи. В основу прийняття цих нормативних актів та угод ліг принцип «мультикультуралізму», який не вимагає асимілювати переселенців і дозволяє існування закритих комун стороннього населення незалежно від традицій, історії та інших особливостей «нової батьківщини».

Наступним і базовим документом, який офіційно закріпив положення щодо питань міграції в ЄС, є Маастрихтський договір (1992 р.). Однією з його передумов, було підписання у 1985 р. договору в замку Шенген у Люксембурзі між урядами країн Бенілюксу, Федеративною Республікою Німеччиною і Французькою Республікою [27]. Розуміючи, що некерована хвиля мігрантів може стати проблемою в майбутньому, в червні 1997 р. європейським вищим керівництвом був прийнятий Амстердамський договір, основна мета якого полягала в тому, щоб підготувати ЄС до потенційних проблем, які принесуть з собою наступні хвилі розширення [28, с. 134].

Угода передбачала: критерії та механізми визначення того, яка держава-член відповідає за розгляд заяв на отримання притулку, подану громадянином третьої країни в одну із держав-членів; мінімальні стандарти щодо прийому шукачів притулку в державах-членах; мінімальні стандарти надання тимчасового захисту переміщеним особам з третіх країн, які не можуть повернутися до своєї країни походження та для осіб, які потребують міжнародного захисту; заходи, що визначають права та умови, за яких громадяни третіх країн, які на законних підставах проживають в державі-члені, можуть проживати в інших державах-членах, а також заходи щодо імміграційної політики у сфері нелегальної імміграції.

Початком другого етапу створення єдиної європейської системи надання притулку стала Гаазька програма. Згідно з даними Європейської Комісії, за рахунок цього було досягнуто значного прогресу у відношенні до спільної політики щодо притулку та міграції.

У 2007 році був підписаний Договір про функціонування Європейського Союзу або Лісабонський договір але він не приніс кардинальних змін у

міграційну політику ЄС,. Втім цілі, що там прописані зараз є юридично обов'язковими для держав-членів. Тому Лісабонська програма стала вважатись завершальним етапом створення міграційної політики в країнах ЄС. У 2015 і 2016 роках ЄС зіткнувся з безпрецедентним припливом біженців і мігрантів. Понад 1 млн. людей прибули в Європейський Союз, більшість з них 8 тікають від війни і терору в Сирії та інших країнах [29].

Стокгольмська програма 2009 р., прийнята у розпал фінансово-економічної кризи, продемонструвала небажання країн ЄС форсувати міграційні питання і містила лише кілька нових ідей. В основному зусилля ЄС у царині спільної міграційної політики зосереджувалися на збереженні уже досягнутих результатів, забезпеченні функціонування ухвалених домовленостей, зокрема Шенгенської системи [30]. Разом із тим Стокгольмська програма діяла на момент набуття чинності Лісабонською угодою, що внесла суттєві зміни у функціонування ЄС, зокрема, відповідно до них (стаття 68) Рада Європейського Союзу отримала повноваження визначати керівні напрями розвитку законодавства та оперативного планування у сфері свободи, безпеки та правосуддя, до якої належать і питання міграції. П’ятирічні програми є політичним документом, тобто не належать до законодавства ЄС і, отже, не є обов’язковими для виконання. Водночас у них окреслено основні напрями спільної міграційної політики, засоби досягнення висунутих цілей, передусім розроб лення та ухвалення відповідного законодавства.

Висунутий ЄК слоган щодо цілей міграційної політики – «процвітання, солідарність, безпека» – був деталізований та закріплений у Європейському пакті про імміграцію та притулок [31], схваленому главами держав-членів на саміті в Брюсселі у жовтні 2008 р. Пакт не є юридично обов’язковим, проте закріплює низку політичних домовленостей між країнами ЄС щодо регулювання міграційних процесів. Зокрема, у Пакті наголошується, що міграція може зробити вагомий внесок в економічний розвиток ЄС, а також забезпечити ресурсами мігрантів і країни їхнього походження, сприяти таким чином їх розвиткові. Разом із тим країнам ЄС необхідно управляти міжнародними переміщеннями населення

з урахуванням реальних можливостей прийому мігрантів з точки зору ринку праці, забезпечення житлом, доступу до охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг, а також захисту від можливої експлуатації.

Для подальших дій у сфері міграції було визначено п'ять основних напрямів: 1) організація легальної імміграції відповідно до пріоритетів, потреб та можливостей окремих країн, забезпечення інтеграції мігрантів; 2) запобігання нелегальній міграції, забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країни походження чи транзиту; 3) підвищення ефективності прикордонного контролю; 4) розбудова європейської системи притулку; 5) поглиб лення співробітництва з країнами походження мігрантів з метою забезпечення синергетичної взаємодії між міграцією та розвитком[32].

В цілому регіональна міграційна політика ЄС диференційована за країнами міграційної пари та полягає в імплементації низки Директив, а також дво- та багатосторонніх регламентів щодо забезпечення вільного або преференційного руху фізичних осіб через державні кордони та їх працевлаштування та території ЄС, а також урегулюванні питань біженців. За результатами дослідження їх структуровано за трьома групами:

1. Концептуальні документи, що визначать права та свободи громадян ЄС за інституційні засади інтеграційних процесів у ЄС, зокрема: Хартія основних прав Європейського Союзу; Зведена редакція Договору про функціонування Європейського Союзу; Постанова Європейського Парламенту та Ради від 19.05.2010 р. № 439/2010 про створення Європейського бюро підтримки шукачів притулку.

2. Нормативні документи, які визначають статус біженців та шукачів притулку, їх права та гарантії, зокрема: Директива Ради 2003/109/ЄС від 25.11.2003 р. «Щодо статусу громадян третіх країн, які є довгостроковими резидентами»; Директива Ради 2004/83/ЄС від 29.04.2004 р. «Про мінімальні стандарти кваліфікації та статусу громадян третіх країн або осіб без громадянства як біженців або осіб, які взагалі потребують міжнародної захисту та змісту наданого захисту»; Директива Ради 2003/9/ЄС від 27.01.2003 р. «Про

встановлення мінімальних стандартів прийому шукачів притулку в державах-членах»; Директива Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001 р. «Про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, спрямовані на сприяння збалансованості зусиль держав-членів щодо отримання таких осіб та їх наслідків»; Директива Європейського Парламенту та Ради 2013/33/ЄС від 26.06.2013 р. Про встановлення стандартів приймання заявників на міжнародну захист; Директива Європарламенту і Ради ЄС 2011/95 стосовно стандартів для кваліфікації громадян третіх країн чи осіб без громадянства як бенефіціарів міжнародного захисту і стосовно єдиного статусу для біженців або для осіб, що мають право на додатковий захист, і стосовно змісту захисту, що надається (перероблена) (13.12.2011 р.).

3. Нормативні документи, які визначають інституційні механізми надання статусу біженця або шукача притулку, реалізації їх прав та гарантій, зокрема: Директива Ради 2005/85/ЄС від 01.12.2005 р. Про мінімальні стандарти процедур у державах-членах щодо надання та позбавлення статусу біженця; Директива 2013/32/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26.06.2013 р. Про загальні процедури надання та скасування міжнародної охорони; Директива 2008/115/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16.12.2008 р. Про загальні стандарти та процедури в державах-членах щодо повернення громадян третіх країн, які перебувають нелегально; Регламент (ЄС) № 604/2013 Європейського Парламенту та Ради від 26.06.2013 р. Про встановлення критеріїв та механізмів визначення країни-члена, відповідальної за розгляд заяви про міжнародну захист, поданої однією з держав-членів на третю країну або особою без громадянства (перероблена); Регламент Ради (ЄС) № 343/2003 від 18.02.2003 р. Про встановлення критеріїв та механізми визначення держави-члена, відповідальної за розгляд заяви про надання притулку, яка подана в одній із держав-членів громадянином третьої країни; Регламент (ЄС) № 603/2013 Європейського Парламенту та Ради від 26.06.2013 р. Про встановлення «Eurodac» для порівняння відбитків пальців Регламент (ЄС) № 1077/2011 щодо створення Європейської

агенції оперативного управління великомасштабними ІТ-системами у сфері свободи, безпеки та правосуддя[33].

Таким чином, вказана система нормативно-правових документів встановлює інституційні рамки регулювання міграції біженців та шукачів притулку, легітимізуючи їх перебування у країнах призначення, проте, фактично існує потреба упорядкування механізмів та процедур визначення статусу та прав біженців, а також формування дієвих механізмів контролю їх міграційних переміщень у зв'язку з посиленням у світі політико-безпекових детермінантів формування міграційних мотивів, зокрема, недоліками існуючих у країнах систем державного управління, низького рівня демократизації та зрілості окремих суспільств, існуючими порушеннями громадянських прав та свобод, та, як наслідок, військових конфліктів, утворення реакційних політичних рухів.

Основними напрямками міграційної політики Європейського Союзу є: зменшення кількості нелегальних мігрантів, управління кордонами, загальна політика щодо притулку та легальної міграції. Втім, починаючи з 2015 року міграційна політика ЄС та країн ЦСЄ зазнала значних змін. Основними мотивами приїзду до країн ЦСЄ є не лише пошук роботи, а й навчання, що надається в Чехії та Болгарії, також з метою возз'єднання сім'ї та проживання.

Розглянувши та проаналізувавши ринок робочої сили країн ЦСЄ можна впевнено стверджувати, що рівень безробіття в останні роки є досить низьким, а загальною проблемою для ринків праці цих країн, особливо після інтеграції в ЄС став відтік робочої сили, який призвів до вичерпування можливостей економічного зростання за рахунок нижчої оплати праці та наявних трудових резервів і негативно вплинув на перспективи конкурентоспроможності даних країн. Після вступу країн ЦСЄ в ЄС спостерігається перевищення потоків імміграції потоків еміграції в країнах регіону[34].

РОЗДІЛ 2
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Суб'єкти формування міграційної політики ЄС, їх повноваження та компетенція

В кранах ЄС дослідження проводяться низкою міжнародних урядових та неурядових організацій, які регулярно (як правило, щорічно) публікують результати досліджень в формі звітів, оглядів, аналітичних доповідей, рекомендацій, здійснюючи певний вплив на формування міграційної політики ЄС.

Серед них Міжнародна організація з міграції (International Organization For Migration), Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Рада Європи (The Council of Europe), Європейська економічна комісія ООН (UN Economic Commission for Europe), Європейська комісія з міжнародної міграції (Europe Commission on International Migration), Міжнародна організація кримінальної поліції (International Criminal Police Organization (Interpol)), Агенство Європейського Союзу із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol)),Європейський центр проти незаконного переправлення мігрантів (European Migrant Smuggling Centre) тощо. Дослідження також проводяться на базі наукових центрів багатьох європейських університетів[35].

- Міжнародна організація з міграції — міжурядова міжнародна організація, створена й діюча для розв'язання численних міграційних проблем у сучасному світі; є провідною міжурядовою організацією в міграційній галузі та тісно співпрацює із урядовими, міжурядовими та громадськими установами та організаціями.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) є міжнародною міжурядовою організацією, заснованою під час конференції в м. Брюссель 5 грудня 1951 року. Відповідно до Статуту МОМ, метою організації є координація міжнародної міграційної політики з боку держав та міжнародних організацій, створення форуму для обговорення актуальних питань у сфері міграції, а також надання

державам технічної та консультативної допомоги задля реалізації конкретних проектів у міграційній сфері. Загальна чисельність працівників МОМ складає 8100 осіб. Штаб-квартира МОМ знаходиться у м. Женеві (Швейцарія).

МОМ включає 173 країн-членів і ще 8 країн мають статус спостерігачів. Організація має понад 100 регіональних офісів, її Штаб-квартира знаходиться в Женеві (Швейцарія). Сесії Ради МОМ проводяться один раз на рік[36].

Головними цілями й напрямками діяльності МОМ є управління міграцією в інтересах усіх залучених сторін; тісна співпраця з урядами країн, представлення та захист інтересів людей, що обрали для себе міграцію як єдиний можливий засіб вирішення своїх проблем; попередження і боротьба з негативними міграційними явищами — торгівля людьми, рабство (в тому числі сексуальне) трудових мігрантів.

В рамках Стратегії МОМ основними напрямами діяльності Організації є покращення управління міграцією та забезпечення належного захисту прав мігрантів, сприяння економічному та соціальному розвитку держав, заохочення та подальший розвиток Міжнародного діалогу з питань міграції, а також навчання та надання підтримки державам у розробці національних програм у сфері боротьби з торгівлею людьми, особливо жінками і дітьми, відповідно до норм міжнародного права. Бюджет організації на 2015 рік складає близько 1 млрд дол.

В контексті тенденції до збільшення кількості мігрантів у світі та постійного ускладнення цього процесу, пріоритетами МОМ визначено підтримання МОМ як ключової організації в сфері міграції, зміцнення потенціалу Організації з метою обслуговування мігрантів та урядів, збільшення урядового та громадського визнання позитивного внеску мігрантів та міграції.

Крім того, МОМ забезпечує впорядкування та гуманізацію заходів з регулювання міграції, координує співробітництво країн-членів у цій галузі, надає технічну та гуманітарну допомогу державам і мігрантам, зокрема біженцям та внутрішнім переселенцям. З метою заохочення міждержавного співробітництва для забезпечення реалізації позитивного суспільного розвитку міграції та зменшення її можливого негативного впливу МОМ також проводить активний

діалог шляхом підтримки численних консультативних процесів по всьому світу, зокрема, Глобального форуму з питань міграції та розвитку. Про результати цих заходів держави-члени регулярно інформується під час заходів, які відбуваються в рамках Генеральної Асамблеї ООН.

МОМ працює у чотирьох широких галузях міграційного менеджменту, серед яких:

- Міграція та розвиток;
- Сприяння міграції;
- Регулювання міграції;
- Вимушена міграція.

Діяльність МОМ, що об'єднує усі ці сфери, включає просування міжнародного міграційного законодавства, дискусії з приводу політичних підходів та керівництва, захист прав мігрантів, охорони здоров'я та гендерний вимір міграції.

МОМ сприяє гуманній та упорядкованій міграції на благо всіх через надання підтримки та послуг урядам та мігрантам. Нині, вона нараховує 125 держав-членів, інші 18 є країнами спостерігачами, має представництва у більш ніж 100 країнах.

МОМ підтримує забезпечення врегульованого та гуманного міграційного менеджменту, міжнародне партнерство у вирішенні міграційних питань, пошук практичних рішень міграційних проблем, а також надає гуманітарну підтримку мігрантам, які її потребують, включаючи біженців та осіб, які були змушені залишити свої будинки або місця звичайного проживання[37].

Конституція МОМ визнає зв’язок між міграційним та економічним, соціальним та культурним розвитком, а також право на свободу переміщення.

- Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців — агентство системи Організації Об'єднаних Націй, що займається захистом та підтримкою біженців, сприяє їх місцевій інтеграції, добровільному поверненню на батьківщину чи переселенню до третьої країни. Штаб-квартира УВКБ ООН знаходиться в Женеві (Швейцарія), а представництва — в багатьох столицях та

гарячих точках світу. Міжнародний захист є наріжним каменем роботи УВКБ ООН. На практиці це означає забезпечення поваги до базових прав людини та гарантування того, що жодна особа не буде недобровільно повернута до країни, в якій вона має підстави побоюватися переслідувань.

Агентство було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1950 р. і розпочало свою роботу в 1951 р. По закінченні Другої світової війни воно надало допомогу більш як мільйону біженців у Європі.

Невдовзі після підписання в 1951 році Конвенції про статус біженців стало зрозуміло, що у випадку біженців не можливо обмежуватися лише територією Європи. У 1957 р. УВКБ ООН долучилося до роботи з китайськими біженцями в Гонконзі, а також з алжирськими біженцями, які опинилися у Марокко та Тунісі в результаті війни Алжиру за незалежність. Ці дії відзначили впровадження ширшого, більш глобального мандату УВКБ ООН у справі захисту біженців та гуманітарної допомоги.

Деколонізація 1960-хрр. викликала великий рух біженців в Африці, що стало серйозним викликом, який продовжував змінювати мандат УВКБ ООН. На відміну від європейської кризи біженців після Другої світової війни, для ситуації в Африці не існувало довгострокових рішень. Багато людей, що залишали свою країну, знаходили нестабільність в іншій. Вже до кінця декади дві третини бюджету УВКБ ООН були зосереджені у операціях в Африці[38].

У 1970-хрр. УВКБ ООН працювало з біженцями зі східного Пакистану в Індії (невдовзі перед утворенням Бангладешу) та мільйонами втікачів від війни у В’єтнамі.

У 1980-хрр. багато країн, що підписали Конвенцію, відмовилися переселяти біженців у зв’язку зі значним зростанням їх кількості. Часто біженцями ставали в результаті міжетнічних конфліктів в новоутворених країнах. Таким чином навіть «незначні» конфлікти породжували велику кількість переміщених осіб. УВКБ ООН стало більше долучатися до програм допомоги в таборах біженців, часто розташованих у ворожому середовищі.

Кінець Холодної війни відзначився тривалими міжетнічними конфліктами. Гуманітарне втручання багатонаціональних сил почастішало, а медіа почали відігравати велику роль. Прикладом цього стало висвітлення місії НАТО в Югославії у 1999 році, тоді як, наприклад, геноцид 1994 року в Руанді, що спричинив серйозну кризу біженців, привернув значно менше уваги. УВКБ ООН продовжило боротьбу з обмежувальною політикою щодо біженців так званих «багатих» націй.

УВКБ ООН сприяє поширенню міжнародних угод стосовно біженців та наглядає за дотриманням урядами міжнародного права про біженців. Його персонал працює у різноманітних місцях – від столичних міст до віддалених таборів та прикордонних зон – намагаючись надати вищезгаданий захист та мінімізувати загрозу насильства, у тому числі сексуального, жертвами котрого стають багато біженців навіть у країнах, що надають притулок.

Агентство шукає "довгострокових" рішень, допомагаючи біженцям повернутися на батьківщину якщо умови це дозволяють, допомагаючи їм інтегруватися у країнах, що надали їм притулок, чи переселитися до третіх країн.

Мандат УВКБ ООН розширювався, щоб охопити крім біженців, ще й інші групи, такі як шукачі статусу біженця, біженці, що повертаються на батьківщину, та окремі категорії з близько 20—25 мільйонів людей, що переміщені в межах своїх країн та офіційно визнані "внутрішньо переміщеними особами"[39].

Нині УВКБ ООН (штат якого становить близько 7 190 працівників) опікується більш ніж 36 млн. осіб у більш ніж 123 країнах світу.

- Рада Європи — міжнародна організація 47 держав-членів у європейському просторі. Членство відкрите для всіх європейських держав, які визнають принцип верховенства права і гарантують основні права людини і свободи для своїх громадян. Рада Європи розглядає питання, що мають важливе значення для його членів, у тому числі питання попередження злочинності, зловживання наркотиками, охорони довкілля, біоетики та міграції. Рада Європи розробила понад 160 міжнародних договорів, угод і конвенцій, які замінили буквально десятки тисяч двосторонніх договорів між різними європейськими

державами. Один з найбільших успіхів Ради це Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка слугує основою для Європейського суду з прав людини.

Штаб-квартира Ради Європи знаходиться у Страсбурзі на французько-німецькому кордоні. Спочатку засідання Ради відбувалися в Університетському Палаці Страсбургу, у 1977 році для засідань Ради на околиці міста був зведений Палац Європи[40].

В регіональних європейських нормах знайшли своє відображення принципи універсальних норм міжнародного права з протидії нелегальній міграції. Однак регіональні норми мають свої нормативно-правові відмінності та особливості, які надають їм специфічного значення та створюють нові стандарти для Європи.

Як відомо, попередньою умовою вступу до РЄ є підписання і ратифікація державою Європейської Конвенції з прав людини та основних свобод, яка була прийнята у 1950 р. та набрала чинності у 1953 р. У ній встановлюються загальні принципи, у тому числі «досягнення більшої єдності між її (Ради Європи) членами» і у якості «одного з засобів досягнення цієї мети визнана підтримка та подальше здійснення прав людини та основних свобод» [41, с. 28]. Звертає на себе увагу те, що у ст. 2 Протоколу № 4 від 16 вересня 1963 р., який доповнює цю Конвенцію, гарантується свобода пересування з однієї країни в іншу. Причому дана свобода іноді описується як ідеальна для міжнародних відносин та міграції. Однак імміграційний контроль залишається за рамками дії Конвенції.

Так, право держав контролювати в'їзд та виїзд іноземців обмежено обов'язками, які держава прийняла за Конвенцією. Ця точка зору особливо важлива стосовно заборони деяких видів звернення (ст. 3 Конвенції) і права поважати сімейне життя (ст. 8 Конвенції). Пункт 1 ст. 2 Протоколу № 4 обмежує право на свободу переміщення та свободу вибору місця проживання «тим, хто на законних підставах знаходиться на території будь-якої держави» та стосується свободи переміщення лише в рамках цієї території. Застосування цього положення залежить від законності перебування в країні. Не дивно, що лише свобода залишати будь-яку країну, а не в'їжджати на її територію знайшла

відображення у системі Конвенції. Частіше тиск з боку міграції в державах – членах РЄ пов’язаний зі в’їздом, а не виїздом з країн.

Слід підкреслити, що, розробляючи міграційну і інтеграційну політику, засновану на повазі прав людини, демократії та верховенстві права, Рада Європи сприяє її реалізації. Вона покликана захищати принципи рівного ставлення, терпимості, недискримінації та ліквідації всіх видів дискримінації в політиці і на практиці. Рада Європи прагне до того, щоб міграція зміцнювала соціальну згуртованість і сприяла розвитку як країн походження, так і країн призначення мігрантів. Діяльність Ради Європи в галузі міграції слід розділити на три основні частини: - управління міграцією, - інтеграція мігрантів, - правовий статус мігрантів. Провівши аналіз основних міграційних ініціатив РЄ, слід, на нашу думку, виокремити найбільш характерні особливості її діяльності.

Проблема нелегальної міграції у рамках РЄ широко розглядається у Рекомендаціях Парламентської Асамблеї РЄ. Так, Рекомендація 1211 (1993 р.) щодо торгівців та наймачів нелегальних мігрантів зазначає, що нелегальна міграція зумовлена зростаючим безробіттям у Європі. Оговорюється, що через існуючі бар’єри щодо легального в’їзду до Західної Європи потенційні нелегальні мігранти звертаються до торгівців та організованих груп, які займаються нелегальним переправленням через кордон. Саме такі групи часто є ланкою транснаціональної організованої злочинності. З приводу цього Асамблея рекомендує Комітету міністрів удосконалювати шляхи модернізації в’їзного контролю шляхом двосторонніх або односторонніх угод, які б забезпечували обмін інформацією між державами.

- Європейська економічна комісія ООН- одна з 5 регіональних комісій ООН, що входить в систему допоміжних органів Економічної і соціальної ради ООН.

Європейська економічна комісія була заснована 1947 року Економічною і соціальною радою ООН (ЕКОСОР) з метою розвитку економічної діяльності і зміцнення економічних зв'язків усередині регіону ЄЕК ООН, а також між цим регіоном і рештою світу. Ідея створення ЄЕК виникла в процесі співробітництва

країн антигітлерівської коаліції. Комісія почала працювати 28 березня 1947 року. Секретаріат комісії розташований у місті Женева. Щорічно в квітні відбуваються робочі сесії. Членами комісії є всі європейські країни, а також США, Канада, Ізраїль, азійські республіки колишнього СРСР. УРСР як складова СРСР приєднувалася до міжнародних угод у рамках ЄЕК, але не брала участі в роботі комітету з розвитку зовнішньої торгівлі. Українські представники займали керівні посади в деяких допоміжних органах ЄЕК, зокрема обиралися на посади заступника голови комітету з чорної металургії (1967—69), заступника голови (1964—65 та 1973—74) та голови (1975—76) комітету з житлового питання, будівництва та містобудування, голови комітету з сільського господарства (1981—82) [42]. Україна, як правонаступниця УРСР, є однією із держав-засновниць ЄЕК.

- Європейська комісія з міжнародної міграції

13 травня 2015 р. Єврокомісія оприлюднила послання «Європейський порядок денний з міграції» [43], де визначалися необхідні заходи як для припинення неконтрольовано припливу мігрантів та трагедій на морі, так і покращення всієї системи управління міграційними процесами. У квітні 2016 р. своїм черговим посланням Єврокомісія започаткувала дискусію щодо глибокої реформи сфери притулку та міграційної політики загалом [44]. Невдовзі було оприлюднено низку конкретних пропозицій. Зокрема, запропоновано запровадити єдину для ЄС систему притулку, гармонізувати процедури, скоротивши строки визначення статусу, встановити стандарти захисту разом із жорсткими заходами проти зловживань. Передбачено ухвалити єдиний для країн-членів список безпечних країн, вихідцям з яких притулок не надається, змінити систему визначення країни, відповідальної за прийняття біженця, якою зазвичай була країна в'їзду, визначати спроможність приймати біженців відповідно до чисельності населення та величини ВВП. Якщо кількість шукачів притулку перевищуватиме 150 % допустимої, автоматично запускатиметься механізм переміщення їх до інших країн ЄС.

Єврокомісією запропоновано суттєві зміни до законодавства ЄС, яке регулює імміграцію висококваліфікованих спеціалістів. Зокрема, якщо нині умовою отримання так званої «блакитної картки» є заробітна плата, у півтора раза вища за середню по країні, то надалі буде достатньо, щоб вона була вищою в 1,4 раза, а для випускників ВНЗ та представників дефіцитних професій становила навіть 80 % середньої. Вимогу до тривалості трудового контракту пропонується зменшити з 12 до 6 місяців. Клопотатися про «блакитну картку» зможуть також і біженці, а подавати клопотання буде можливим не лише з-за кордону, а й перебуваючи на території ЄС. Пропонується також спростити процедуру переїзду власників «блакитних карток» до іншої країни ЄС, а строк перебування, який дає право на отримання дозволу на постійне проживання, зменшити для них з п'яти до трьох років[45].

У вересні 2017 р. висунуті пропозиції набули подальшої деталізації. Зокрема, Єврокомісія запропонувала нову схему переселення принаймні 50 тис. біженців з-поза меж Європи впродовж наступних двох років як альтернативу нелегальній і небезпечній для життя міграції. На підтримку заходів країн-членів з їх прийому та облаштування буде виділено 500 млн євро. Було висловлено намір щодо реалізації пілотного проекту з легальної імміграції з країн, які плідно співпрацюють з ЄС у справі запобігання нелегальній міграції, а також запровадити схеми імміграції на основі приватного спонсорства. Планується підвищити ефективність заходів із повернення нелегалів на батьківщину [46].

З метою реалізації виробленої стратегії Європейська Комісія запропонувала спеціальний механізм зближення міграційних політик країн-членів [47]. Було визначено спільні цілі та керівні принципи у чотирьох сферах: управлінні міграційними потоками, прийнятті економічних мігрантів, партнерстві з третіми країнами та інтеграції громадян третіх країн, а також запропоновано інструменти їх досягнення, зокрема, розроблення національних планів, прийняття спільних законодавчих рішень, залучення європейських інституцій, використання можливостей громадянського суспільства та інше. Ці механізми успішно

застосовувалися в інших сферах інтеграції європейських країн і мали бути ефективними і в цьому випадку.

У грудні 2005 р. після тривалих багатосторонніх консультацій Єврокомісія затвердила Політичний план щодо легальної імміграції [48], ухвалення якого ознаменувало підтвердження зміни імміграційної політики ЄС від цілком обмежувальної раніше до більш прагматичної і відкритої нині, що пояснювалося демографічним спадом, потребою у кваліфікованих працівниках для розбудови економіки знань, а також культурного збагачення та додаткових джерел підприємництва та інновацій. Її мета – використання потенціалу міграції для розвитку Європи, в т. ч. шляхом щонайповнішої інтеграції тих іноземців, які вже перебувають на її території, а також регульованого залучення нових контингентів іноземних працівників.

У 2008 р. Єврокомісія проаналізувала міграційну ситуацію в Європі початку XXI ст. та підбила підсумки першого етапу формування міграційної політики ЄС [49]. Було сформульовано принципи імміграційної політики, що водночас є й основними напрямами діяльності в міграційній сфері, накреслено необхідні заходи та засоби для їх реалізації.

Перший принцип – створення ясної та прозорої системи правил та процедур з метою забезпечення легальної імміграції. Це передбачає надання громадянам третіх країн необхідної інформації про легальний в'їзд та перебування на території ЄС, гарантування їхніх прав, які мають бути наближені до таких, якими користаються громадяни ЄС, забезпечення гнучкої спільної візової політики, передовсім стосовно тимчасових візитів, а також поїздок з освітньою та професійною метою.

Відповідно до другого принципу, економічна імміграція має відповідати потребам ринку праці ЄС, причому не лише за кількістю, а й за якістю, тобто за професійно-кваліфікаційним складом, сприяти економічному зростанню. Реалізація цього принципу не повинна суперечити правам мігрантів, як і преференціям, якими на ринку праці користуються громадяни ЄС, а також праву кожної країни-члена визначати обсяги економічної імміграції на свою територію,

має відбуватися у тісній співпраці з соціальними партнерами, роботодавцями та місцевою владою.

Для забезпечення потреб ринку праці ЄС було запропоновано організовувати професійне навчання потенційних мігрантів, у т. ч. у країнах походження, визнавати набуту на батьківщині кваліфікацію, сприяти працевлаштуванню іммігрантів, передусім жінок, а також розвитку підприємницької діяльності іммігрантів. Не менш важливим принциповим напрямом міграційної політики ЄС є інтеграція іммігрантів у країнах перебування – двосторонній процес, в якому беруть участь і іммігранти, і суспільство прийому.

Наступний принцип – солідарність, що передбачає взаємну довіру та справедливий розподіл відповідальності між країнами-членами. Це вимагає обміну інформацією, оцінки міграційної політики на національному рівні з точки зору інтересів ЄС загалом, а також передбачає фінансову та організаційну допомогу країнам, які відчувають найбільший імміграційний тиск. Складовою солідарності є й співпраця з третіми країнами, надання допомоги у розбудові систем міграційного менеджменту та законодавства в країнах походження та транзиту мігрантів. ЄС очікує від партнерів спільних зусиль у справі запобігання нелегальній міграції, натомість пропонує співпрацю у сфері мобільності робочої сили, передусім на основі циркулярності, тобто тимчасових, проте повторюваних поїздок.

Серед принципових напрямів, спрямованих на забезпечення внутрішньої безпеки ЄС у контексті міграції, – інтегрована охорона кордону та адекватна візова політика. Центральним є запобігання нелегальній міграції. Єврокомісія акцентує увагу країн-членів на тому, що масові легалізації нелегальних мігрантів не є ефективним засобом міграційного менеджменту і мають бути припинені. Водночас у центрі уваги має бути рішуча боротьба з організаторами нелегальних переміщень, захист та підтримка жертв торгівлі людьми, а також забезпечення нелегальним мігрантам фундаментальних людських прав, зокрема, доступу до невідкладної медичної допомоги, навчання дітей. Заходи із запобігання

нелегальній міграції включають також повернення нелегалів на батьківщину, розвиток співпраці в цьому питанні як між країнами-членами, так і країнами походження мігрантів.

- Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) міжнародна організація, що займається пошуком певного об’єкту, людини, сприяє пошукам поліції. Заснована як англ. International Criminal Police Commission в 1923, а з 1956 використовується поточна назва. До складу входять 194 країни світу, які фінансують організацію на суму $59 мільйонів шляхом щорічних внесків; За розміром друга міжнародна міжурядова організація після ООН. Штабквартира знаходиться в Ліоні, Франція. Самі працівники Інтерполу не можуть безпосередньо виконувати поліцейські функції (права заарештовувати чи носити та застосовувати свою чи табельну зброю) на території країн-членів організації. Вони займаються лише координацією сил, щоб правоохоронці з інших країн набагато легше справлялись з такими речами, як особливості національного правосуддя, законодавства, мовний бар'єр. Основним завданням є координація зусиль окремих країн і проведення єдиної політики в галузі боротьби із загальнокримінальною злочинністю.

Серед інших основних завдань можна відзначити координацію міжнародного розшуку, а також боротьбу з: торгівлею людьми, організованими злочинними співтовариствами, контрабандою наркотиків, злочинами у сфері економіки та високих технологій, фальшуванням, підробкою цінних паперів та дитячою порнографією. Останнім часом велика увага приділяється громадській безпеці та боротьбі з тероризмом [50].

- Агенство Європейського Союзу із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності (Європол) установа правопорядку Європейського Союзу; збирає інформацію щодо кримінальних злочинів. Серед основних напрацювань роботи Європола можна виділити боротьбу з тероризмом, нелегальною торговою зброєю, наркоторговлею, торговою людьми, дитячою порнографією та відмиванням грошей. З лютого 2020 року Європол координує роботу поліцейських служб 27 країн - членів Європейського Союзу. У Європолі

на сьогоднішній момент працюють понад 630 співробітників, із них близько 120 офіцерів зв'язку Європола, відкомандированих в Європолі держав-членів ЄС у вашому представництві національних правоохоронних органів.

- Європейський центр проти незаконного переправлення мігрантів

У 2016 р. європейська правоохоронна агенція Європол створила Європейський центр проти незаконного переправлення мігрантів (European Migrant Smuggling Centre) з метою координувати зусилля правоохоронних відомств країн-членів та сприяти спільним розслідуванням. Спільні зусилля спрямовані на руйнування бізнесу контрабандистів, виявлення, затримання та ліквідацію їхніх плавзасобів, а також навчання лівійських прикордонників та моряків, оскільки саме від берегів Лівії починається найбільш небезпечний маршрут переправлення нелегалів до Європи.

Наступний крок полягав у спільних акціях із третіми країнами, яких торкнулася криза. У жовтні 2015 р. відбулася зустріч з лідерами країн Західних Балкан, де було схвалено план з регулювання потоку біженців через їх територію. У листопаді того ж року глави держав ЄС зустрічалися з африканськими лідерами. Було утворено спеціальний фонд допомоги Африці у справі протидії нелегальній міграції та надання захисту біженцям. Ключовим партнером у протидії міграційній кризі є Туреччина, де перебувають до 3 млн сирійських біженців і звідки пролягає маршрут переправлення до Європи. ЄС уклав угоду з Туреччиною щодо припинення нелегальної міграції та надання допомоги сирійським біженцям і турецьким громадам, які їх приймають. Усіх новоприбулих нелегальних мігрантів мають повернути до Туреччини.

Водночас ЄС зобов’язується за кожного повернутого нелегала організувати переселення до Європи одного сирійського біженця, який уже отримав притулок у Туреччині. Неврегульоване прибуття мігрантів до Європи вдалося загальмувати. Чисельність мігрантів, зафіксованих в Італії, у квітні 2016 р. порівняно з березнем скоротилася на 13 %, а порівняно з квітнем 2015 р. – удвічі. Прибуття нелегалів до Греції у квітні 2016 р. порівняно з березнем зменшилося на 90 %. Якщо раніше

через Егейське море щодня переправлялися в середньому 1 740 осіб, то в травні-червні 2016 р. – 47 [51].

Незважаючи на значні зусилля міжнародних організацій, сучасну міграційну ситуацію в світі визначають передовсім основні імпортери робочої сили. Це США і Канада, країни — члени ЄС, Австралія, деякі країни Близького Сходу, Ізраїль та Південно-Африканська Республіка. У цих країнах безпосереднє здійснення імміграційної політики покладено на спеціальні організації — національні служби імміграції при Міністерстві праці або Міністерстві внутрішніх справ.

2.2. Особливості регулювання міграційних процесів в ЄС

Правове регулювання міграції громадян ЄС має складну приналежність в структурі права ЄС. Свобода пересування осіб розглядається як елемент загального ринку, простору свободи, безпеки та правосуддя, слідство єдиного європейського громадянства. Вона включає регулювання таких питань, як перебування (проживання) громадян ЄС на території Союзу, переміщення працівників, включаючи застереження про нових членів, і возз'єднання сім'ї.

Пункт 1 ст. 18 Амстердамського договору закріплював право кожного громадянина Союзу вільно пересуватись та проживати на території держав-членів при дотриманні умов та обмежень, викладених в договорі і відповідні заходи. Деталі реалізації даного права розкриваються в Директиві Ради та Європейського парламенту 2004/38/ЄС про право громадян Союзу та членів їх сімей вільно пересуватись та проживати на території держав-членів[52].

Перебування (проживання) громадян ЄС регулюється по-різному в залежності від строку перебування на території іншої держави-члена. Короткострокове перебування (до трьох місяців) є вільним (ст. 6 Директиви). Довгострокове перебування (на термін більше трьох місяців, ст. 7 Директиви) вільно для тих, хто не обтяжує соціальну систему приймаючої держави, а саме для:

- працівників або які працюють на умовах самозайнятості;

- мають достатні засоби для утримання себе і своєї сім'ї, а також повну медичну страховку; або

- отримують професійну освіту і мають достатні кошти, а також медичну страховку; або

- членів сімей осіб, які належать до будь-якої з вищезазначених груп.

Постійне проживання протягом п'яти років, а у ряді випадків цей термін скорочується, дає статус постійного жителя (п. 1 ст. 16 Директиви). При цьому умови, що відносяться до довгострокового перебування, не застосовуються [53].

Реалізація цього права обмежена міркувань державної політики, суспільної безпеки й охорони здоров'я, які не можуть застосовуватися з економічними цілями (п. 1 ст. 27 Директиви).

Трудова міграція громадян ЄС відноситься до елементів загального ринку. Вона охоплює права трудящих держав-членів без дискримінації за національною ознакою щодо найму, винагороди та інших умов праці та зайнятості:

- приймати реально запропоновану роботу;

- вільно пересуватися в цих цілях по території держав-членів;

- перебувати в одній з держав-членів, займаючись трудовою діяльністю в відповідності з законодавчими, розпорядчими і адміністративних положень, що регулюють зайнятість громадян даної держави;

- залишатися на території однієї з держав-членів після завершення трудової діяльності в цій державі на певних умовах.

Ці права також можуть бути обмежені міркувань державної політики, суспільної безпеки й охорони здоров'я, але не економічними причинами, і не діють стосовно заміщення посад державних службовців.

Основним джерелом регулювання є Регламент Ради № 1612/68 про вільне переміщення працівників у межах Співтовариства [54].

Застереження про «нових» членів являють собою відступ від загальних правил, встановлених Регламентом 1612/68, які можуть бути використані «старими» членами ЄС стосовно громадян «нових» держав-членів для обмеження вільного переміщення трудящих останніх. Ці застереження полягають у тому, що

у продовженні дворічного періоду після розширення ЄС між «старими» і «новими» державами-членами можуть продовжувати діяти відповідні двосторонні угоди або національне законодавство «старих» членів ЄС, тобто, як правило, дозволу на роботу.

Після закінчення двох років обмеження можуть бути продовжені ще на три роки при інформуванні Комісії. Після чого обмеження можливі лише в разі суттєвого підриву ринку праці або загрози такого ще протягом одного дворічного періоду. Дію застережень не може погіршити становище трудящих з «нових» держав-членів в порівнянні з тим, як воно існувало на момент приєднання відповідних країн до ЄС. Застереження не застосовуються щодо Мальти і Кіпру [55].

Возз'єднання сім'ї розглядається спільно з міграцією громадян ЄС як захід, що сприяє стабільності економічної активності осіб.

Основними джерелами є Директива 2004/38/ЄС про право громадян Союзу та членів їх сімей вільно пересуватись та проживати на території держав-членів, кодифіковане раніше вироблене законодавство ЄС, і Директива 2003/86/ЄС про право на возз'єднання сім'ї, стосується виключно громадян третіх країн.

Під возз'єднанням родини розуміється в'їзд та проживання в державах-членах членів сім'ї з метою збереження єдності сім'ї.

Узагальнюючи визначення вищевказаних документів, до членів сім'ї можна віднести:

- чоловіка (дружину); або не перебуває у шлюбі партнера, у випадку якщо законодавство приймаючої держави прирівнює таке партнерство до шлюбу;

- неповнолітніх або повнолітніх, але перебувають на утриманні, дітей кожного;

- родичів по прямій висхідній лінії, які перебувають на утриманні.

Концептуальною умовою для возз'єднання сім'ї є гарантія необременения системи соціальної допомоги приймаючої держави. Це може бути підтверджено в тому випадку, коли особа, з яким сім'я возз'єднувалася, відповідає кільком критеріям:

а) у разі приєднання до громадянина ЄС - тим же, що і для довгострокового перебування самого громадянина ЄС;

б) у разі приєднання до громадянина третьої держави, який на законних підставах проживає в ЄС (іменованому спонсором):

- наявністю житла, порівнянного з звичайним для даного регіону і відповідного стандартам безпеки приймаючої держави;

- наявністю медичної страховки;

- наявністю стабільного і регулярного доходу, достатнього для утримання сім'ї без участі соціальної системи приймаючої держави;

- виконанням заходів щодо інтеграції (на розсуд приймаючої держави).

Правила в'їзду, наприклад, візові вимоги, стосовно членів сімей діють в повному обсязі [56].

Статус членів сім'ї аналогічний статусу спонсора.

Самостійне право на постійне проживання на території держави - члена ЄС виникає у членів родини, як правило, після закінчення п'яти років безперервного проживання в країні.

Обмеженням для реалізації права на возз'єднання сім'ї служать міркувань державної політики, суспільної безпеки та охорони здоров'я.

Найбільш поширеним видом попереднього дозволу на короткостроковий (до трьох місяців) в'їзд в країну є віза**.** Спільну візову політику ЄС складають чотири групи заходів, об'єднаних з правової основи в установчих документах ЄС:

- перелік держав, громадяни яких зобов'язані або не зобов'язані мати візу для в'їзду в держави - члени ЄС;

- процедури та умови видачі віз;

- єдиний формат віз;

- єдина, тобто взаємно визнається державами-учасниками, віза.

Переліки держав встановлені Регламентом Ради № 539/2001, який містить як групування всіх країн і територій у два списку (держав і територій, громадяни яких звільнені від вимоги наявності візи для перетину зовнішнього кордону ЄС і держав, громадяни яких зобов'язані мати візи; додатки I та II до Регламенту), так і

критерії, прийняті Радою ЄС до уваги при віднесенні держав до «чорного» або «білому» списку (п. 5 преамбули Регламента1). З прийняттям Стокгольмської програми 2009 р. передбачається систематичний перегляд списків згідно з оновленими критеріями [57].

Процедури та умови видачі віз регулюються Візовим кодексом Співтовариства від 13 липня 2009 р. До основним нововведенням цього документа можна віднести:

- встановлення єдиних для всіх держав-учасників правил, процедур та термінів розгляду заяв, включаючи положення про використання біометричних даних;

- визначення розміру візового збору (60 євро; ч. 1 ст. 16 Візового кодексу) із зазначенням випадків його зниження або скасування, а також узаконення практики справляння сервісного збору (який тепер не повинен перевищувати половини збору за розгляд заяви про видачу візи);

- обов'язок на стороні консульства мотивувати відмову у видачі візи та можливість оскарження такого рішення.

В майбутньому планується перехід з єдиної візи єдиного формату на загальну шенгенську візу, видавану загальним консульською посадовою особою.

Перебування громадян третіх країн в ЄС залежить від строку та підстави перебування і регулюється відповідними нормами вторинного права ЄС і національним законодавством держав-членів.

Володарі віз, як короткострокових (шенгенських), так і довготермінових (національних) мають права, наступні типу візи і обмежені терміном дії візи, після закінчення якого громадяни третіх країн повинні покинути територію ЄС. Так, короткострокова віза зазвичай дає право на в'їзд і перебування на території ЄС протягом максимум трьох місяців протягом шестимісячного періоду без права на заняття трудовою діяльністю.

Володарі видів на проживання підпорядковуються національному законодавству держав - членів ЄС щодо своїх прав і обов'язків, крім можливості використовувати свій вигляд на проживання замість візи для короткострокового

перебування на території інших держав-членів, що випливає з шенгенських правил. Сам вид на проживання має єдину форму, затверджену Регламентом Ради № 1030/2002. Особливий статус встановлюється для володарів виду на проживання, видається громадянам країн, що не є членами ЄС, які стали жертвами торгівлі людьми або об'єктами дій, що сприяють нелегальній імміграції, та які співпрацюють з компетентними органами [58].

Статус осіб, які проживають в ЄС на довгостроковій основі, підкоряється дії Директиви Ради 2003/109/ЄС і за змістом, за рядом винятків, прирівнюється до статусу громадян ЄС в наступних питаннях:

- доступу до оплачуваної і неоплачуваної роботи, умов зайнятості, умов праці (режим робочого часу, норми охорони і гігієни праці, право на відпустку, оплата праці, звільнення);

- освіти і професійного навчання, визнання документів про кваліфікацію, грантів на навчання;

- соціальних виплат (допомога на дітей, пенсії за віком тощо) і страхування на випадок хвороби;

- соціальної допомоги (забезпечення мінімального доходу, пенсії за віком, безкоштовна медична допомога тощо);

- соціальних пільг, знижок з податків, доступу до товарів і послуг;

- свободи об'єднань і членства у професійних спілках; вільного подання профспілки або об'єднання;

- вільного доступу до всієї території відповідної держави-члена.

Новелами в розглянутій сфері є жовтнева ініціатива Комісії 2007 р. про запровадження «блакитних карт» для висококваліфікованих працівників, реалізована через прийняття Директиви Ради 2009/50/ЄС від 25 травня 2009 р. про умови в'їзду та проживання громадян третіх країн з метою висококваліфікованої роботи за наймом, а також озвучена Комісією у червні 2009 р. ідея кодифікації права ЄС щодо правового статусу законних мігрантів у формі прийняття імміграційного кодексу.

З вступом у силу Амстердамського договору, коли ЄС була передана компетенція з питань притулку, було започатковано рух **до** Загальної європейської системи притулку, що має своєю метою повну гармонізацію національних законодавств [59].

В даний час правом ЄС врегульовані наступні аспекти:

- визначення держави, відповідальної за розгляд клопотання про визнання біженцем;

- мінімальні стандарти, що стосуються надання та відкликання статусу біженця;

- заходи щодо кваліфікації громадян третіх країн в якості біженців або які потребують іншої міжнародної захист і зміст наданого статусу;

- мінімальні стандарти прийому шукачів притулку;

- мінімальні стандарти тимчасового захисту в разі масового припливу переміщених осіб.

Діючі документи ЄС встановлюють лише загальні мінімальні стандарти захисту і процедури. Крім цього, негативне рішення за клопотанням про визнання біженцем визнається усіма державами-членами, а позитивне діє лише на території відповідної держави. Запровадження принципу визнання позитивних рішень планується до 2014 р.

В якості подальших кроків Європейська комісія пропонує посилити ефективність співробітництва держав введенням в дію Європейського офісу допомоги біженцям, підвищити рівень солідарності між державами - членами ЄС, так і між ними і третіми країнами.

Кордони ЄС поділяються на внутрішні і зовнішні.

На внутрішніх кордонах передбачається відсутність прикордонного контролю за людьми. Внутрішні кордони можуть перетинатися в будь-якому місці без проведення прикордонних перевірок щодо осіб незалежно від їх громадянства. Винятки можуть встановлюватися в разі серйозної загрози громадському порядку або внутрішньої безпеки

Щодо зовнішніх кордонів ЄС сформульована загальна політика. Вона викладена в Повідомленні Комісії від 7 травня 2002 р. «На шляху до інтегрованого управління зовнішніми кордонами держав - членів Європейського Союзу» і охоплює п'ять взаємозалежних компонентів:

- загальний звід законодавства;

- загальний механізм координації і оперативного співробітництва;

- загальний інтегрований аналіз ризиків;

- персонал, який пройшов підготовку для роботи в європейському вимірі і сумісне устаткування;

- розподіл тягаря між державами-членами у змісті Європейського корпусу прикордонних сил.

Серед програмних документів необхідно також згадати Повідомлення Комісії «Готуючи наступні кроки в управлінні кордонами в Європейському Союзі» від 13 лютого 2008 р. і Загальну програму «Солідарність та управління міграційними потоками», створену Повідомленням Комісії від 6 квітня 2005 р.

До основних джерел вторинного права ЄС з питань управління зовнішніми кордонами належать: Кодекс Спільноти про регулювання перетину кордонів людьми від 15 березня 2006 р. (Шенгенський кодекс про кордони), консолідував і розвинув попереднє законодавство; Регламент Ради № 1931/2006 про місцевий прикордонний рух; Регламент Ради № 2007/2004, що засновує Європейське агентство з управління операційним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав - членів Європейського Союзу (Фронтекс).

Базуючись на чинному праві ЄС в даній сфері, можна виділити наступні форми управління кордонами:

1) розмежування внутрішніх і зовнішніх кордонів Союзу і встановлення різних режимів їх перетину;

2) нормативне закріплення умов в'їзду на територію Союзу громадян третіх країн та відмови у в'їзді;

3) контроль на зовнішніх кордонах - мінімальні або ґрунтовні перевірки для визначення відповідності осіб умовам в'їзду;

4) нагляд - діяльність прикордонних сил, що має своєю основною метою запобігання несанкціонованого перетину кордону, боротьби з транскордонною злочинністю та вжиття заходів по відношенню до осіб, незаконно перетнув кордон;

5) встановлення особливого режиму прикордонних територій;

6) оперативне співробітництво компетентних органів. Перші чотири форми врегульовані в Шенгенській кодексі про межі 2006 р., наступні - у відповідному згаданому вище вторинному праві.

Головні інститути управління кордонами, що функціонують в даний час:

- Європейське агентство з управління операційним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав - членів ЄС (Фронтекс);

- Групи швидкого реагування на кордонах, створені в 2007 р. для надання підтримки державам-членам у ситуаціях, що вимагають посиленої технічної та оперативної допомоги;

- Фонд зовнішніх кордонів, що має в розпорядженні 1820 млн євро на період 2007-2013 рр. для фінансової допомоги державам-членам у реалізації проектів;

- бази даних, насамперед Шенгенська інформаційна система другого покоління, використовувана для видачі попереджень щодо громадян країн, що не є членами ЄС, з метою відмови у в'їзді або перебуванні у відповідності з визначеними в ній умовами.

В майбутньому планується створення Європейської системи прикордонного спостереження (Евросур), а також, можливо, системи реєстрації в'їзду в ЄС і виїзду з ЄС, автоматизованих пристроїв пропуску для перевірки мандрівників за біометричними ідентифікаторами, електронної системи санкціонування поїздок громадян країн, що не є членами ЄС, що не вимагає отримання візи перед поїздкою в держава - член ЄС [60].

Незаконна міграція - це транскордонне переміщення людей з порушенням правових норм з питань в'їзду, перебування або виїзду. Особливу групу злочинів, що належать до незаконної міграції, становить торгівля людьми та незаконне ввезення мігрантів, де незаконна міграція виступає як частина організованої

злочинності. Європол оперує терміном «організована незаконна міграція» щодо таких злочинів.

Політичні пріоритети у боротьбі з нелегальною імміграцією викладені в однойменному Повідомленні Комісії від 19 липня 2006 р. Джерела правового регулювання боротьби з незаконною міграцією в ЄС найчастіше приймаються у вигляді директив і рамкових рішень, як наприклад: Директива Ради 2002/90/ЄС, яка визначає сприяння несанкціонованого в'їзду, транзиту і проживання і Рамкове рішення Ради 2002/946/ про посилення правової основи для запобігання сприяння несанкціонованого в'їзду, транзиту та проживання; Директива Ради, що встановлює санкції, які накладаються на перевізників.

З набуттям чинності Лісабонського договору правове регулювання боротьби з незаконною міграцією, нині розділене між першою і третьою опорами, буде пов'язано воєдино [61].

Форми боротьби з незаконною міграцією передбачені наступні:

- боротьба з нелегальною зайнятістю як фактором тяжіння незаконних мігрантів;

- запобігання незаконного в'їзду і перебування шляхом встановлення злочинності ряду дій в законодавствах усіх держав-членів та санкцій за них;

- співпраця з державами, що не входять в ЄС, насамперед з питань надання їм сприяння в поліпшенні управління міграційними потоками, надання інформації про законні способи міграції в ЄС, повернення незаконних мігрантів;

- відповідальність авіаперевізників;

- різна діяльність, пов'язана з управлінням зовнішніми кордонами ЄС, включаючи мережу співробітників зі зв'язків імміграційних служб;

- повернення нелегальних мігрантів до країн походження, насамперед з використання процедури реадміссії;

- вжиття заходів, що доповнюють зобов'язання держав-учасників міжнародного права щодо боротьби з торгівлею людьми та незаконним ввозом мігрантів.

2.3. Захист кордонів та запобігання нелегальній міграції

Одним із найсерйозніших питань для Європейського Союзу у сфері міграційного права є захист кордонів від нелегальної міграції. У процесі міграційної кризи в поєднанні з стрімким зростанням біженців із Північної Африки та Близького Сходу, збільшення числа нелегальних мігрантів призводить до неможливості органів держав ЄС забезпечити охорону прав та законних інтересів їх громадян.

Міграційні процеси є відповідною реакцією на відмінності в умовах та рівні життя, а також несприятливі фактори середовища існування. З точки зору розвитку людства, міграція є позитивним явищем, оскільки з її допомогою відбувається подолання відмінностей у рівні життя, задовольняються потреби економіки, відбувається соціокультурний обмін, духовне взаємозбагачення. Однак особливістю сучасної міжнародної міграції є високий рівень нелегальної міграції. Так, за даними Міжнародної організації з міграції, загальна кількість мігрантів у світі становить близько 175 мільйонів осіб [62, т. 1, с. 3]. На теперішній час у жодній країні світу немає прямих методів, за допомогою яких можна було б визначити точну кількість перебуваючих у них нелегальних іммігрантів на той чи інший період часу [63, с. 50]. Основна мотивація нелегальної міграції населення передусім зумовлена економічною нерівністю держав. Не у всіх випадках і не всі бажаючі можуть іммігрувати і влаштуватися на роботу в обраній країні призначення легальним чином. Ці обставини безпосередньо впливають на сам характер міграції, бо іноді люди просто змушені в пошуках роботи іммігрувати в розвинені країни, і легітимність такої імміграції в ситуації, що склалася їх мало цікавить.

Існування нелегальної міграції також є результатом прогресуючої диференціації доходів різних груп населення, сильної регіональної відмінності в рівні соціально-економічного розвитку, соціальної нерівності та диспропорції економічного розвитку. Перешкоджаючи вирівнювання умов для ринкової конкуренції, нелегальна імміграція сприяє наповненню ринку праці

некваліфікованої робочої силою, що може вплинути на продуктивність праці і його якість.

Нелегальна імміграція, як явище, тягне за собою безліч негативних наслідків, які зачіпають як самих нелегалів, так і держави, в які вони незаконно іммігрують [64, с. 106].

Враховуючи той факт, що нелегальні мігранти уникають будь-якого обліку (що неминуче спричинило б прийняття до них заходів примусу), їх чисельність може бути оцінена тільки з тією чи іншою мірою достовірності.

Для покращення захисту кордонів ЄС від нелегальної міграції видається доцільним змінити курс міграційної політики у бік застосування більш радикальних обмежувальних мір. Приміром, на наш погляд, варто: 1) посилити прикордонний контроль шляхом створення нових агентств та дорадчих органів інститутів Європейського Союзу, що забезпечуватимуть охорону зовнішніх кордонів держав-учасниць ЄС на місцях; 2) ввести єдиний міграційний режим, заснований на існуючому договорі між ЄС і Туреччиною, який дозволить встановити співробітництво з державами, по території яких проходять маршрути нелегального перетину кордонів ЄС; 3) оптимізувати візовий режим по периметру Шенгенської зони, завдяки застосуванню ускладненої процедури надання віз громадян тих держав, що відмовилися укладати договори з ЄС про реадмісію; 4) поступово впроваджувати спрощений механізм перетину зовнішніх кордонів держав-учасниць ЄС для осіб, які здійснюють в'їзд на підставі візи чи іншим законним способом для стимулювання легальної міграції.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що сучасний стан захисту кордонів ЄС стабілізувався порівняно з 2015 роком, коли був зафіксований найбільший потік біженців та нелегальних мігрантів з Північної Африки та Близького Сходу. Завдяки ефективній діяльності інститутів та агентств Європейського Союзу та злагодженої зовнішньої політики вдалося досягти зменшення кількості осіб, що нелегально перетинають Шенгенську зону. Все ж, незважаючи на скорочення чисельності таких осіб, нелегальна міграція продовжує існувати в ЄС та тим самим загрожувати безпеці зовнішніх кордонів держав-

учасниць Союзу. Очевидно, що для забезпечення захисту Шенгенського простору від нелегальних мігрантів варто продовжувати реалізацію спільної міграційної політики не тільки із застосуванням внутрішніх засобів, а й із залученням ресурсів третіх держав, що не є членами ЄС. Разом з тим, вважаємо доцільним впровадження вищенаведених способів впливу на ті країни, які не бажають укладати договори з реадмісії осіб[65].

Незважаючи на наявні правові та інституційні механізми захисту кордонів ЄС, європейська міграційна криза, що і до досі неподолана, підтвердила наявність недоліків та прогалин у міграційній політиці Союзу. Так, у 2015 році стало зрозуміло, що інститути та спеціальні агентства ЄС не в змозі самостійно боротися з такою чисельністю нелегальних мігрантів, а від так ЄС потребує більш тісної співпраці з державами, що є транзитними територіями у маршруті нелегальних мігрантів.

Позитивним кроком у протидії нелегальній міграції стало укладення у 2016 році договору з Республікою Туреччини, яким передбачено реадмісію до Туреччини тих нелегальних мігрантів ЄС, котрі прибули через її територію. Натомість Союз зобов'язаний пропустити через Шенгенську зону пропорційну числу висланих нелегалів кількість сирійських біженців, що вже перебувають у турецьких таборах. Завдяки виконанню вказаного договору, стало можливим встановити контроль за головним канал незаконного перетину зовнішніх кордонів держав-учасниць ЄС та більше, ніж удвічі скоротити потік осіб, які не мають законних підстав знаходитися на території Європейського Союзу. Ще одним вдалим етапом у протидії нелегальній міграції є ухвалення Європейською радою на саміті (м Валлетта) 2017 року декларації, якою запроваджено співробітництво ЄС із Лівією як основним стратегічним партнером зі зменшення кількості осіб, що незаконно перетинають кордони ЄС через середземноморський маршрут.

Спільна проблема мала б згуртувати європейську спільноту, та, попри необхідність здійснення скоординованих кроків і прийняття компромісних рішень, лідери ЄС продовжують сперечатися один з одним через обов'язок розміщувати непроханих гостей із Сирії та інших країн у яких відбуваються

збройні конфлікти [66]. Саме тому у Європейському Союзі розглядається можливість створення спільної європейської прикордонної служби, яка б взяла на себе відповідальність за захист зовнішніх кордонів Шенгенської зони. У зв'язку із ситуацією біженців із Сирії дипломати і чиновники ЄС всерйоз розглядають можливість створення такої структури у Європейському Союзі, і надати їй повноваження контролю над зовнішніми кордонами країн-членів Шенгенської зони, які на сьогодні охороняються національними прикордонними службами кожною із країн. Зокрема ЄС хоче передати контроль над зовнішніми кордонами Шенгенської зони агенції Frontex, роль якої полягає, в основному, у координації роботи національних прикордонних відомств, що має бути підкріплена постійно діючою спільною прикордонною службою та спільною береговою охороною.

РОЗДІЛ 3
РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Тенденції розвитку спільної міграційно-правової політики ЄС та України

Європейський Союз використовує системний та комбінований підходи для формування імміграційної політики. Ці два підходи вони є продовженням один одного, та сприяють більш покращеному формуванню заходів в регулюванні міграційними потоками. Так, системний підхід визначає що, імміграційний контроль та прийом мігрантів повинен узгоджуватись з забезпеченням облаштованості мігрантів, адаптації або інтеграції, також із вживанням зовнішніх заходів по обмеженню та попередженню потоків небажаних мігрантів. Комбінований підхід визначає поєднання прикордонного контролю, суворих мір покарання із реальними можливостями мігрантів скористатися рядом законних форм для імміграції.

Аналіз імміграційного досвіду країн Європейського Союзу приводить до переконаності: в історичній незворотності процесів міжнародної імміграції; у необхідності державних і громадських зусиль щодо інтеграції іммігрантів до європейського соціуму на засадах багатокультурності (рівноправності); міжнародну імміграцію необхідно регулювати. Для більш ефективного регулювання цих потоків необхідно проводити міждержавну міграційну політику. Така політика на відміну від внутрішньої, повинна бути більш жорсткою та більш регламентованою, включати в себе систему спеціальних заходів, а також законодавчих актів та міжнародних угод по регулюванню міграційних потоків.

Сучасні міграційні процеси у контексті участі України в європейському та світовому міграційному просторі розглядається як один із важливих чинників формування національної міграційної політики держави, приведення її у відповідність до європейських стандартів з урахуванням демографічної ситуації й істотних змін у системі міжнародних відносин, що зумовлені глобалізацією. Однак тут постає проблема знаходження балансу між дотриманням інтересів

особистості, суспільства і держави у зв'язку зі свободою пересування, захисту права кожної людини на вибір місця проживання і громадянства [67, с. 113].

Конкретна співпраця України з ЄС щодо міграційних питань розвивається за трьома основними напрямами. По-перше, Україна, як країна походження численних трудових мігрантів, докладає зусилля до досягнення з зарубіжними державами домовленостей щодо працевлаштування та соціального захисту працівників-мігрантів. Відповідні угоди укладаються на двосторонньому рівні [68]. По-друге, Європейський союз, зацікавлений в контрольованій міграції на свою територію та гарантіях внутрішньої безпеки, надає Україні допомогу у розбудові інфраструктури охорони кордону та запобігання нелегальній міграції. По-третє, постійна взаємодія відбувається по лінії забезпечення свободи пересування територією Євросоюзу для українців, умовою чого було підвищення спроможності держави ефективно регулювати міграційні процеси.

Таким чином, співпраця з ЄС у міграційній сфері не лише була важливим напрямом міграційної політики держави, а й вимагала її динамічного розвитку. Певні аспекти міграційних питань знайшли відображення ще в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) [69, с. 199], що набула чинності 1 березня 1998 р. Зокрема, у ст. 24 держави-члени зобов'язалися не допускати дискримінації українських громадян, які на законних підставах працюють на їх території. У ст. 25 сторони домовилися укладати угоди з метою координації соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і на законних підставах працюють у країнах-членах.

Такі угоди мають забезпечити додавання всіх періодів соціального страхування при нарахуванні пенсії, медичному обслуговуванні, а також переказ пенсії з однієї країни до іншої. Наприкінці 2001 року Україною та ЄС було погоджено План дій у галузі юстиції та внутрішніх справ. У сфері міграції та притулку у ньому йшлося про адаптацію відповідного національного законодавства України, а також системи органів державної влади до норм і стандартів ЄС, проведення більш інтенсивної інтеграційної політики, надання

допомоги для заснування державної міграційної служби, здійснення моніторингу міграційних процесів, передовсім нелегальної міграції, співробітництво у сфері реадмісії, продовження діалогу щодо візових питань.

Пріоритети співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ визначалися на регулярних щорічних зустрічах голів відповідних відомств України та ЄС. Цілі, висунуті цими документами, і спрямовані на удосконалення міграційної політики України, значною мірою були реалізовані завдяки прийняттю 2001 році нового законодавства про громадянство України, приєднанню 2002 році до Конвенції ООН про статус біженців, законодавчому гарантуванню права на свободу пересування (2003 р.), ратифікації Європейської соціальної Хартії (переглянуту), у т.ч. статті 18, що надає громадянам право займатися прибутковою діяльністю на території інших сторін (2006 р.).

Новим етапом співробітництва між Україною та ЄС після розширення Євросоюзу, у т.ч. за рахунок суміжних з Україною держав, та запровадження політики сусідства було погодження у лютому 2005 році спільного плану дій, в якому було встановлено перелік пріоритетів співпраці як в рамках, так і поза рамками УПС. Серед них переговори щодо спрощення візового режиму між Україною та ЄС, угоди про реадмісію. Сторони також вважали пріоритетним сприяння діалогу з питань працевлаштування та забезпечення недискримінаційного ставлення до працівників-мігрантів, повну імплементацію зобов'язань, передбачених щодо цього в УПС. У рамках реалізації цього плану у червні 2007 р. підписано угоди між Україною та ЄС про спрощення візового режиму та про реадмісію (набули чинності з січня 2008 р.).

Угода про спрощення оформлення віз [70] передбачала уніфікацію порядку видачі віз українським громадянам консульськими установами держав-членів ЄС, зменшення кількості необхідних для цього документів. Було спрощено критерії видачі багаторазових віз для близьких родичів громадян країн ЄС, водіїв вантажівок, бізнесменів, студентів, журналістів, членів офіційних делегацій. Скасовано візові вимоги для власників дипломатичних паспортів. Вартість Шенгенської візи закріплено на рівні 35 євро. Право на безоплатне отримання віз

набули 14 категорій українських громадян, зокрема, студенти, пенсіонери, інваліди, журналісти. З метою моніторингу виконання положень Угоди було створено Спільний комітет експертів. Принципово, що у преамбулі угоди було зафіксовано перспективу запровадження взаємного безвізового режиму поїздок громадян. Результатом поступової лібералізації візового режиму для українців було стабільне зростання чисельності оформлених їм шенгенських віз.

Міграційна присутність українців в Європі зростає. За даними Євростату, кількість чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України на території ЄС-28 протягом останнього десятиліття подвоїлася і становила у 2018 р. близько 1,2 млн. Найбільше українців проживали в Польщі (442 тис.), Італії (234 тис.), Чехії (132 тис.), Німеччині (121 тис.) та Іспанії (92 тис.). Кількість уперше оформлених дозволів на перебування, що швидко зростала в 2013–2017 роках, у 2018 р. зменшилася, однак лишається найбільшою в порівнянні з іншими країнами походження мігрантів − 527 тис. Переважна більшість із них (78%) видана в Польщі. Майже 90% цих дозволів короткострокові (3–12 місяців), видані у зв'язку з виконанням оплачуваної роботи (65%).

За даними ЮНЕСКО, кількість українських студентів за кордоном стабільно зростала, а після 2013 року вона майже подвоїлася і сягнула 77,6 тис. (Рис. 14). Із стабілізацією ситуації в країні цей процес загальмувався. Найбільше українських студентів у 2017 р. навчалися в Польщі − 34,7 тис. Кількість українських студентів у Росії зменшилася, проте лишалася доволі високою – 15,3 тис. На третьому місці за кількістю студентів-українців – Німеччина (6,1 тис.). Прагнення отримати освіту за кордоном часто пов'язано з бажанням молодих людей відкрити собі шлях на міжнародний ринок праці. За даними опитування понад 1 000 українців, які навчаються в Польщі, проведеного через інтернет у 2018 р., лише 6% із них після завершення навчання мали намір повернутися в Україну [71].

Україна в односторонньому порядку відмінила в'їзні візи для громадян країн ЄС ще 2005 р. Для реалізації свободи пересування європейськими країнами велике значення мають також укладені в 2007-2008 рр. з Польщею, Угорщиною та

Словаччиною в двосторонні угоди про так званий «малий прикордонний рух», тобто можливість безвізового в'їзду мешканців прикордонних регіонів у прикордонну смугу сусідніх держав.

Вплив міграційної політики ЄС на Україну спостерігався в кількох аспектах. По-перше, політика Євросоюзу щодо віз та кордонів, протидії нелегальній міграції, заохочення імміграції фахівців та студентів, захисту прав мігрантів тощо була вагомим чинником динаміки міграційних переміщень населення України. Стрімке зростання транскордонної мобільності українців, переорієнтація на європейські країни значної частини трудових мігрантів, збільшення чисельності молоді, що навчається в Європі, відплив за кордон представників певних професій є, вочевидь, її результатом. По-друге, прагнення України після здобуття незалежності побудувати демократичну, відкриту до світу державу на основі загальноприйнятих в Європі принципів поваги до прав людини об'єктивно обумовило формування міграційної політики на тих же засадах, що застосовані в ЄС, зробило можливим широке використання досвіду, накопиченого в Європі у сфері регулювання міграційних процесів. По-третє, зовнішньополітичний вектор міграційної політики ЄС забезпечив поступальний розвиток співпраці з Україною у міграційній сфері, надання їй конкретної технічної, фінансової, інформаційної допомоги з метою посилення спроможності держави регулювати міграційні процеси, що помітно сприяло розробці міграційного законодавства, розбудові відповідних органів виконавчої влади. Найбільш очевидно вплив ЄС на розвиток міграційної політики України проявився у зв'язку з лібералізацією візового режиму[72].

За таких умов, а також враховуючи перспективу відміни візового режиму для українців, поглиблення різноманітних зв'язків з країнами ЄС в результаті асоціації, що невідворотно активізує транскордонну мобільність населення в західному напрямку, а також необхідність імплементації acquis communautaire в ході подальшої інтеграції України з ЄС, вивчення, врахування і використання напрацювань ЄС з міграційної політики видається вкрай актуальним.

3.2. Впровадження міжнародних стандартів у національне законодавство України, що стосуються її міграційної політики

Важливим моментом для регулювання міграційних процесів є впровадження міжнародних законодавчих актів та міжнародних договорів в Українське законодавство.

Серед міжнародних договорів України щодо міграції фізичних осіб за рівнем їх закріплення вирізняють договори універсального та регіонального характеру, які встановлюють певні принципи й норми. До перших належать Статут ООН [73], Загальна декларація прав людини [74], Статут МОМ, Декларація ООН про територіальний притулок, Міжнародний пакт про громадянські й політичні права [75], Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Підсумковий акт Гельсінської наради з безпеки та співробітництва в Європі, Конвенція про статус біженців; до другої групи – Конвенція про захист прав і основних свобод людини, Угода СНД про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів тощо. Проте у зв'язку зі складнощами перехідного періоду формування української державності конкретні акти, які містять міграційно-правові норми, часто змінюються, скасовуються, новелізуються, що впливає на нестабільність міграційного законодавства України.

Також є і інші міжнародні договори, які не підписані і не ратифіковані Україною, але були б вельми доречними для підписання. Одними з таких є Шенгенська угода - договір «Про скасування паспортного митного контролю між країнами Європейського Союзу», первинно підписаний 14 червня 1985 сімома європейськими державами (Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Францією, Німеччиною, Португалією та Іспанією). Шенгенський договір стосувався поступової відміни контролю на спільних кордонах, короткострокових мір по зменшенню митного контролю в довготривалій програмі по здійсненню порівнювальних заходів [76].

Україна зробила в цьому напрямку перший крок у 2017 році коли підпила Угоду про безвізовий режим між Україною та Європейським союзом. Дана угода

є аналогією Шенгенської угоди, але має свої особливості: при безвізовому режимі особа, яка має на меті в'їзд у країну ЄС, може там перебувати лише у межах 90 днів протягом 180-денного періоду продовж року, а також при наявності біометричного паспорта, підтвердження мети поїздки, місця проживання, наявності коштів, медичне страхування та намір повернутися до місця проживання[77]. Тобто ми можемо поїхати на безвізовій підставі лише у туристичних цілях чи сімейних справах, або ж не довгостроковій діловій поїздці. Цей режим не розповсюджується на осіб, котрі мають намір прибути до ЄС з метою працевлаштування чи навчання[78]. Візи скасовано до всіх держав-членів ЄС, за винятком Ірландії та Великої Британії.

Можливість підписання Шенгенської угоди має свої різнобічні сторони:

Таблиця 3.1.

Позитивна сторона	**Негативна**
Покращення умов для виїзду за кордон	Великий потік емігрантів з України, а особливо молоді
Крок до ближчої співпраці з ЄС	Через витоки емігрантів зменшення демографічної ситуації в країні
Можливість перетину кордонів без лишніх перешкод	Зменшення робочої сили та не достаток кадрів
Так як багато громадян виїхали на нелегальній основі за кордон і не мають можливості повернутися додому, при наявності угоди особи матимуть можливість їхати на роботу і повертатися додому без перешкод	Збільшення контрабанди при наявності відкритих кордонів та відсутності митного контролю

Примітка. Розраховано автором.

Виходячи з цієї таблиці можна побачити, що для громадян в цілому підписання має більше плюсів, ніж для держави, для якої це несе переважно збитки.

Так як Шенгенською угодою передбачено загальні умови допуску іноземців строком до 3х місяців (ст. 5), а також порядок проведення прикордонного контролю на зовнішніх кордонах (ст. 6). Іноземці які мають шенген візу, можуть вільно переміщуватися територією всіх країн зони за умови, що вони відповідають умовам в'їзду (ст. 19). Тобто як на мене з підписанням безвізової угоди особливість в'їзду до ЄС не змінилося, лише той момент що при наявності біометричного паспорта та відповідних документів ми можемо поїхати у будь який момент за кордон, коли на візу потрібно чекати і оплатити її у сумі 35 євро, якщо її немає. Але в цілому порядок і наявність документів не змінилася.

Задля достеменного регулювання міграційних процесів варто долучити до низки і інших договорів, таких як Дублінська конвенція 1990 р, Амстердамський договір 1997 р., Лісабонський договір 2009 р. та ін. Але щоб долучитися до даних угод потрібно бути учасником Маастрихтського договору, або іншими словами бути членом Європейського союзу. Така угода відкрила б ряд перспектив у міграційній сфері та і у інших сферах розвитку України [79].

Важливе значення для регулювання міграційних процесів у Європі має Маастрихтський договір (англ. Maastricht Treaty, формально — Договір про утворення Європейського Союзу). Він був підписаний 7 лютого 1992року вмісті Маастрихт (Нідерланди) між членами Європейської спільноти й набрав чинності 1 листопада 1993 року. Маастрихтський договір передбачає вільне пересування Європою. Він безпосередньо нерегулює порядок режиму поїздок громадян на території країн Європейського союзу, хоча положеннями глави IV Договору (Співробітництво в галузях юстиції та внутрішніх справ) передбачається для реалізації свободи пересування людей розглядати певні напрями як такі, що становлять спільний інтерес, зокрема це:

– надання політичного притулку;

– порядок регулювання перетину зовнішнього кордону держав-членів і здійснення контролю за цим;

– імміграційна політика та політика стосовно вихідців із третіх країн

(зокрема в'їзд, умови перебування й порядок працевлаштування, об'єднання сімей, а також боротьба з незаконними міграцією, перебуванням та роботою в країнах-членах вихідців із третіх країн) [80].

Також значний ряд змін потрібно внести у національне законодавство: удосконалити нормативно-правову базу з регулювання міграції персоналу у питаннях визнання трудового стажу мігрантів, набутого за кордоном, пенсійного забезпечення, діяльності фірм-посередників з міжнародного працевлаштування. Необхідно створити єдину інформаційну систему, що акумулюватиме статистичну інформацію з масштабів та структури міграційних потоків в Україну та з неї.

Для мінімізації тіньової міграції з України слід розробити єдину інформаційну систему щодо умов і правил легального працевлаштування за кордоном. Заохоченню реміграції сприятиме механізм пільгового кредитування реемігрантів на придбання житла, збільшення кількості робочих місць в Україні, підвищення рівня оплати праці, вихід з військово-політичної кризи. Доцільно спростити механізм здійснення приватних переказів коштів з-за кордону.

ВИСНОВКИ

Міжнародна міграція є важливим елементом формування складу і чисельності населення, фактором впливу на соціально-економічний розвиток та міжнародні відносини. Економічна міграція – це найбільш поширений вид міжнародної міграції, а також одна з основних форм міжнародних економічних відносин.

Наразі визначений, як міжнародний стандарт в галузі прав та основних свобод людини – свобода пересування поряд з правом індивіда на переміщення має враховувати також бажання приймаючої держави на допуск іноземця чи особи без громадянства на власну територію. В той же час, реалізація права держави на допуск на свою територію особи, жодним чином не посягає на свободу пересування, оскільки встановлює лише режим пересування індивіда (порядок в'їзду та перебування) не заперечуючи і не обмежуючи саму можливість переміщення.

Відповідно, невиконання чи недотримання фізичною особою умов, які висуває держава щодо переміщення суперечить нормативному змісту свободи пересування і за своєю сутністю є протиправною поведінкою. Міграція як складний процес, особливо коли він неконтрольований, може мати негативні наслідки. Відплив жителів може призвести до не відтворення населення, нестачі трудових ресурсів; приплив мігрантів до густонаселених районів, у великі міста, веде до перенаселення, неможливості задовольнити більшість нагальних потреб людини. У свою чергу така ситуація спричиняє розвитку ксенофобії, виникнення міжетнічних конфліктів на міжособовому і колективному рівні.

Незважаючи на чималі зусилля, які вживаються європейськими державами щодо попередження та зменшення масштабів нелегальної імміграції, їх ефективність значно знижується через слабку координацію та взаємодію на наднаціональному рівні. Більшість законодавчих та нормативно-правових актів ЄС, спрямованих на регулювання міграційної політики, носять рамковий характер. Тому вперше від виникнення Шенгенської зони з'явилася думка (і вже знайшла підтримку) повернути тимчасовий контроль на внутрішніх кордонах

Євросоюзу. Але події у Сирії змусили спільно діяти майже всіх членів ЄС. Тому нагальним питанням для країн Європейського Союзу є удосконалення наднаціональних механізмів щодо протидії незаконній міграції. Перспективою подальших розвідок даної проблематики, є на наш погляд дослідження щодо сприяння добровільному поверненню нелегальних мігрантів до держав їх походження.

Регулювання міграційних процесів в ЄС – це досить складний політичний процес, який відбувається на основі правового доробку Спільноти та національного законодавства держав-членів ЄС. Оскільки міграційні потоки мають великий вплив на загальну соціально-економічну, політичну та міграційну ситуацію кожної країни, для більш ефективного регулювання цих потоків необхідно проводити міждержавну міграційну політику. Така політика, на відміну від внутрішньої, повинна бути більш жорсткою та більш регламентованою, включати в себе систему спеціальних заходів, а також законодавчих актів та міжнародних угод по регулюванню міграційних потоків. Перенесення міграційної політики на міждержавний рівень дозволяє відслідковувати зміни, проведені на загальноєвропейському рівні, та швидко реагувати на сучасні виклики міграційного характеру. Безумовно, процес формування спільної міграційної політики ЄС набирає обертів. Демографічна ситуація та економічні потреби Євросоюзу, поглиблення інтеграції в Європі, проблеми внутрішньої та зовнішньої безпеки – все це потребує подальшої розвитку. Адже будь-яке рішення в міграційній сфері, прийняте на національному рівні в одній країні, неминуче впливатиме на ситуацію в інших країнах-членах ЄС.

Вплив міграційної політики ЄС на Україну спостерігався в кількох аспектах. По-перше, політика Євросоюзу щодо віз та кордонів, протидії нелегальній міграції, заохочення іммігрaції фахівців та студентів, захисту прав мігрантів тощо була вагомим чинником динаміки міграційних переміщень населення України. Стрімке зростання транскордонної мобільності українців, переорієнтація на європейські країни значної частини трудових мігрантів, збільшення чисельності молоді, що навчається в Європі, відплив за кордон

представників певних професій є, вочевидь, її результатом. По-друге, прагнення України після здобуття незалежності побудувати демократичну, відкриту до світу державу на основі загальноприйнятих в Європі принципів поваги до прав людини об’єктивно обумовило формування міграційної політики на тих же засадах, що застосовані в ЄС, зробило можливим широке використання досвіду, накопиченого в Європі у сфері регулювання міграційних процесів. По-третє, зовнішньополітичний вектор міграційної політики ЄС забезпечив поступальний розвиток співпраці з Україною у міграційній сфері, надання їй конкретної технічної, фінансової, інформаційної допомоги з метою посилення спроможності держави регулювати міграційні процеси, що помітно сприяло розробці міграційного законодавства, розбудові відповідних органів виконавчої влади. Найбільш очевидно вплив ЄС на розвиток міграційної політики України проявився у зв’язку з лібералізацією візового режиму.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кислицина О. Концепція регулювання міжнародної трудової міграції України в умовах глобалізації . Культура народов Причерноморья, 2011. № 197. С. 62–66.

2. Кукурудза І. І., Ромащенко Т. І. Україна у світових процесах трудової міграції: Монографія. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2012. 252 с.

3. Малиновська О. А. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/562/

4. Мельниченко О. Теоретичні засади регуляторного впливу держави на трудову міграцію. Держава і ринок, 2010. С. 125–130.

5. Нагорнова О. В. Державне регулювання трудової міграції в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Львів, 2008. 21 с.

6. П’ятковська О. Р. Механізми регулювання міжнародної трудової міграції: визначення операційного поняття. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2015. Вип. 8. С. 66–70.

7. Івахнюк І.В. Міжнародна трудова міграція . Економічний факультет МГУ, ТЕІС, 2005. С. 286.

8. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник. Київ: БЛАНК-ПРЕС, 2015. 100 с.

9. European Convention on the Legal Status of Migrant Workers. Strasbourg: European Treaty Series, 1977. № 93. 12 p.

10. Населення України. Трудова еміграція в Україні / ред. рада: Е. М. Лібанова, О. В. Позняк, О. А. Малиновська. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.

11. Курилич М. Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації. Київ: Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2010. Вип. 49. С. 364–380.

12. Романенко І. Причини і наслідки інтелектуальної трудової міграції. Актуальні питання фінансово-економічного розвитку держави та регіонів: зб. тез наукових робіт Міжнародної наук.- практ. конференції. Київ, 2014. С. 113–117.

13. Павліха Н. В., Степанюк Н. А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2017. Вип. 16. С. 219–223.

14. Кривенко Ю. Соціально-філософський аналіз причин та механізмів міграції людських ресурсів у постмодерному суспільстві. Чернівці: Науковий Вісник Чернівецького університету. Філософія, 2011. Вип. 561–562.С. 217–221.

15. Жураковська Л. А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізаці економічного розвитку. Демографія та соціальна економіка. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2014. № 1 (21). С. 233–242.

16. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція, 2013. Т. 1. № 6–1. С. 142–144.

17. Бублій М. П. Фактори міграції робочої сили та особливості її статистичного обліку. Державне будівництво. Харків: Харківський регіональний інститут державного управління, 2008. № 1. 13 с.

18. Kolesnikova J., Camille R., Kamasheva A., Yue Z. Current trends of realization of the intellectual capital and problems of intellectual migration. Procedia Economics and Finance, 2014. Vol. 14. P. 326–332.

19. Міжнародні економічні відносини. Міжнародне регулювання міграційних процесів. Електронна бібліотека підручників – Режим доступу : http://www.info-library.com.ua/books-text-4417.html.

20. Договір про Європейський Союз – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029

21. Balch, A. and Geddes, A. (2012). Connections between Admission Policies and Integration Policies at EU-level and Given Linkages with National Policy Making. Working Paper 1. Promoting Sustainable Policies for Integration (PROSINT). Available at: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/ Balch_and_Geddes.pdf. Last accessed 20th September 2016.

22. Абзалова Л. Ф. Правовые аспекты иммиграционной политики в странах Европейского Союза : Четвертые Валентеевские чтения : Сборник докладов (Книга 2) Л. Ф. Абзалова – М. : МАКС-Пресс, 2005. – 266 с.

23. Д. В. Скринька. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966р. Українська дипломатична енциклопедія. Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4

24. Дмитрієв А. І. Дмитрієва І. А. Історія міжнародного права. Київ, 2009. 250 с.

25. І. М. Мельникова. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Енциклопедія історії України. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К.: Наук. думка, 2009. — Т. 6 : Ла — Мі. — С. 704. — 784 с.: іл. — ISBN 978-966-00-1028-1.

26. Загальна Декларація прав людини, прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 року – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

27. Формування спільної міграційної політики Європейського Союзу – Режим доступу : http:http://ua.textreferat.com/referat-3867-5.html

28. Європейський Союз : політика, економіка, право : Навч. посібник / За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005. – 532 с.

29. The European Commission’s website about migration - Режим доступу: http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/migration-crisis/en/

30. Collett E. Beyond Stockholm: overcoming the inconsistencies of immigration policy / E. Collett. Режим доступу :

http://www.epc.eu/documents/uploads/954588169_EPC%20Working%20Paper%2032%20Beyond%20Stockholm.pdf

31. European Pact on Immigration and Asylum – Режим доступу : http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st13/st13440.en08.pdf

32. Шамраєва В. М. Основні етапи формування спільної міграційної політики ЄС / В. М. Шамраєва – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/tppd/2009-1/zmist/R_2/Shamraeva.pdf

33. An overview of the migration policies and trends – Poland - Режим доступу: http://migrationonline.cz/en/an-overview-of-the migration -policies-and-trends-poland

34. Migration Policies: Poland (2015) - Режим доступу: http://www.perfar.eu/policy/migration/poland

35. International Migration Outlook 2017 – Режим доступу:http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issuesmigration-health/international-migration-outlook-2017_migr_outlook-2017

36. В. М. Матвієнко, О. Ю. Ковтун. Міжнародна організація у справах міграції. Українська дипломатична енциклопедія. Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4

37. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) ; за ред. Ю.Римаренка. – К.: Довіра, 1998. – 911 с.

38. Курунова Ю. О. Міжнародна трудова міграція та міграційна політика. Ю. О. Курунова . Актуальні проблеми розвитку соціокультурної сфери : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Центр суспільних інновацій, «Сполом», 2014. – С. 19–26.

39. М. Гнатовський. Верховний комісар ООН у справах біженців. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — 808 с. ISBN 978-966-611-818-2.

40. Б. І. Гуменюк. Рада Європи. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4

41. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика. – М., 1998.

42. А.Ю. Мартинов. Європейська економічна комісія Енциклопедія історії України. — К. : Наукова думка, 2005. — Т. 3 : Е — Й. — 672 с.

43. A European Agenda on Migration (COM (2015) 240 fi nal) – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-aff airs/whatwe-do/policies/european-agendamigration/backgroundinformation/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

44. Towards a Reform of the Common European Asylum System and Enhancing Legal Avenues to Europe (Com(2016) 197 fi nal) – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/home-aff-airs/what-we-do/policies/europeanagenda-migration/proposalimplementationpackage/docs/20160406/towards_a_reform_of_the_common_european_asylum_syste_and_enhancing_legal_ avenues_to_europe_-_20160406_en.pdf

45.http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0823:FIN:EN:PDF

46. On the Delivery of the European Agenda on Migration, COM(2017) 558 fi nal – Режим доступу : https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agendamigration/20170927_communication_on_the_delivery_of_the_eam_en.pdf

47. On an open method of coordination of the Community immigration policy (COM(2001) 387 fi nal) – Режим доступу : http://eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vikqhjfbblyb

48. Policy Plan on Legal Migration (COM(2005) 669 fi nal) – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0669

49. A Common Immigration Policy for Europe: Principles, actions and tools (COM(2008) 359 fi nal) – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0359:FIN:EN:PDF

50. Бербенець О.В. Основні тенденції та наслідки міжнародної трудової міграції. Агросвіт. 2015. № 15. С. 26–29.

51. EU-Turkey statement: Progress report, June 2016 final. Режим доступу:http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/whatwedo/policies/europeanagendamigration/backgroundinformation/docs/20160615/factsheet_implementation_of_the_euturkey_statement_en.pdf

52. Волоско Я.О. Міжнародна трудова міграція населення: причини виникнення та наслідки для економіки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2015. №7(824). С. 21–26.

53. Evaluation of EU Readmission Agreements (COM(2011) 76 fi nal) – Режим доступу:http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/news/intro/docs/comm_pdf_com_2011_0076_f_en_communication.pdf

54. Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defi ning the facilitation of unauthorised entry, transit and residence – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32002L0090

55. Directive 2009/52/EC of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 providing for minimum standards on sanctions and measures against employers of illegally staying third-country nationals – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2 009:168:0024:0032:EN:P

56. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри (понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія, практика) : енциклопедія / упоряд. Ю. І. Римаренко ; за ред. Ю. І. Римаренка. — Київ : Довіра, 1998. — 912 с.

57. Піскун О. Основи міграційного права: Порівняльний аналіз: Посібник.– К.: МП Леся, 1998.–С.103, 145,150

58. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом/Пер. з англ.– Х.:Консум,2000.– С.64

59. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний, національний виміри (Понятійний аппарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / Упор.Ю.Римаренко, За ред.Ю.Римаренко.–К.: Довіра, 1998.– С.187

60. Evaluation of EU Readmission Agreements (COM(2011) 76 fi nal) – Режим доступу:http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/news/intro/docs/comm_pdf_com_2011_0076_f_en_communication.pdf

61. Ульянова Н. Міжнародна організація праці і її конвенції / Н. Ульянова. – К. : Наук. думка, 1964. – 234 с.

62. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних конфліктів. Г. Луцишин. Політичні науки. — 2015. — Випуск 1. — № 2. — с. 41–45.

63. Пак Н.А. Нелегальна міграція та контроль кордонів у Європейському Союзі / Міжнародні відносини Серія» Політичні науки». — 2017. — № . 14. с. 11 — Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/ index.php/pol_n/article/view/3087

64. Council Regulation (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union — Режим доступу: http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/;jsessionid=dTQ7T5rP1QTgVHypXpy1lQ9dXpH0c112nHrcypTGB9RRl0m7ZYfy!1287784730?uri=CELEX:32004R2007

65. Migration and migrant population statistics, available at: http://epp.eurostat.ec.europa.eu (Accessed 23 December 2015).

66. Завадська П. Ласкаво не просимо: біженці розсварили Європу — Режим доступу: http://iac.org.ua/laskavo-ne-prosimobizhentsi-rozsvarili-yevropu

67. Костенко В. О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу / В.О. Костенко. Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 54. – С. 106-114.

68. У 1993-1996 рр. було підписано угоди про працевлаштування з Польщею (2005 р. до неї додано протокол щодо сезонного працевлаштування), Чехією, Словаччиною (термін дії останніх двох закінчився), Литвою, Латвією, у 2003 р. – з Португалією та Лівією, а 2009 - з Іспанією. Угоди про соціальне та пенсійне забезпечення укладено Україною з такими країнами членами ЄС як Болгарія, Естонія, Іспанія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Румунія,

Словаччина, Чехія, Угорщина. Завершені переговори про підписання угоди з Німеччиною.

69. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Ратифіковано ВРУ 10.11.1994р. Верховна Рада України. Комітет з питань Європейської Інтеграції: «Про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом»: Парламентські слухання. – К.: ВР України, 2003. – С. 199.

70. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. Ратифіковано Законом № 117-VI від 15.01.2008 – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_850.

71. Українське студентство в Польщі: політика залучення, інтеграції та мотивації і плани студентства. https://cedos.org.ua/en/articles/ukrainski-studenty-v-polshchi-politykyzaluchennia-intehratsii-ta-motyvatsiia-i-plany-studentiv

72. Європа без бар'єрів – Режим доступу: http://novisa.org.ua/oformlennya-shengens-kihvizgromadyanam-ukrayini-u-2013-rotsi.

73. Устав Организации Объединенных Наций (Сан-Франциско, 26 июня 1945 г.). Международное право в документах: [учебное пособие]. сост.: Н.Т. Блатова, Г.М. Мелков. – М. : Норма-Инфа-М, 2000. – 824 с.

74. Мельник С. Шляхи формування міждержавної трудової міграції в Україні. С. Мельник. Україна: аспекти праці. – 1996. – № 2–3.

75. Международный пакт о гражданських и политических правах : Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 декабря 1966 г. Действующее международное право : сост. Ю.М. Колосов и Э.С. Кривчикова. – М. : Изд-во Моск. независ.ин-та междунар. права, 1997. – С. 21–39.

76. М. Миронова. Шенгенські угоди. Українська дипломатична енциклопедія : Л. В. Губерський (голова). — К. : Знання України, 2004. — Т. 2 : М — Я. — 812 с. — ISBN 966-316-045-4.

77. ЄС підписав угоду про безвізовий режим для України. РБК-Украина (uk). Процитовано 2018-02-24.

78. У МЗС нагадують: безвіз не дає права на працевлаштування чи проживання у ЄС

79. О. В. Задорожній. Безвізовий в'їзд. Українська дипломатична енциклопедія: Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К: Знання України, 2004 — Т.1 — 760с. ISBN 966-316-039-X

80. А. Ю. Мартинов. Маастрихтський договір. Енциклопедія історії України : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2009. — Т. 6 : Ла — Мі. — С. 410. — 784 с. : іл. — ISBN 978-966-00-1028-1.

81. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. Я. Брич, О. П. Дяків, С. А. Надвиничний [та ін.] ; за заг. ред. Є. П. Качана. - Тернопіль : ТДЕУ, 2006. - 373 с.

82. Брич В. Я. Трансформація ринку праці та її вплив на життєвий рівень населення (теорія, методологія, тенденції розвитку) : дис. – ступеня докт. екон. наук: 08.09. 01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика»/ВЯ Брич.–Львів, 2004.–36 с, 2004.

83. Брич В. Я. Роль міграції робочої сили у формуванні світового ринку праці [Електронний ресурс] / В. Я . Брич, О. А. Оливко // Проблемы развития внешнеэконо-мических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект. – 2010. – С. 737-739.